

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет соціальних наук

(повне найменування факультету)

Психологія

(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проєкту (роботи)

бакалавр

(ступінь вищої освіти)

на тему Особливості психологічної прихильності матері до дитини

(назва теми)

Виконав(ла): студент(ка) 4 курсу,

групи СНз-110

Спеціальності 053 Психологія

(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)

Психологія

КУШНАРЕНКО Є.М.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Керівник БОРОДУЛЬКІНА Т.О.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Рецензент _____

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Запорізька політехніка»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет соціальних наук
Кафедра «Психологія»
Ступінь вищої освіти бакалавр
Спеціальність 053 Психологія
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) Психологія
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« 19 » _____ лютого 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

КУШНАРЕНКО Єлизавета Максимівна

(ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) Особливості психологічної прихильності матері до дитини.

керівник проєкту (роботи) кандидат психологічних наук, доцент
БОРОДУЛЬКІНА Тетяна Олександрівна

(науковий ступінь, вчене звання, ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «15» березня 2024 року № 70

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) 05 червня 2024 року

3. Вихідні дані до проєкту (роботи) 78 сторінок, 50 джерел, 8 рисунків, 6 таблиць, 1 додаток.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) здійснено теоретико-методологічний аналіз феномена «прихильності» та охарактеризовано психологічні аспекти формування взаємин між матір'ю та дитиною; розкрито теоретичні аспекти формування психологічної прихильності матері до дитини; проведено емпіричне дослідження; зроблено аналіз результатів дослідження; сформульовано практичні рекомендації щодо формування надійного типу психологічної прихильності матері до дитини.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) рис. 1.1. Типи прихильності за М. Ейнсворт; рис. 1.2. Складові материнської прихильності до дитини за Л. Жихаревої; рис. 1.3. Складові емпатійного потенціалу особистості за Т. Липп; таблиця 2.1. Рівень психологічної близькості матерів та дітей за методикою «Шкала психологічної близькості»(А. Карелін); рис. 2.1. Рівень психологічної близькості матерів та дітей; таблиця 2.2. Аналіз результатів статистичних

розрахунків показника психологічної близькості матерів та дітей; таблиця 2.3. Аналіз результатів діагностики типу прихильності матерів до дітей за методикою Т. Гібсон; рис. 2.2. Розподіл типів психологічної прихильності матерів до дітей в групі; таблиця 2.4. Результати діагностики рівня емпатійного потенціалу матерів за методикою І.М. Юсупова; рис. 2.3. Рівень емпатійного потенціалу матерів у вибірці; таблиця 2.5. Аналіз результатів статистичних розрахунків показника емпатійного потенціалу матерів; таблиця 2.6. Виявлення кореляційного зв'язку між типом прихильності матері до дитини та емпатійним потенціалом особистості матері (п=40); рис. 2.4. Кореляційна плеяда «зв'язок між типом прихильності матері до дитини та емпатійним потенціалом особистості матері»; рис. 2.5. Модель розвитку емоційного потенціалу матерів.

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	БОРОДУЛЬКІНА Т.О., доцент	22.04.2024	02.05.2024
2	БОРОДУЛЬКІНА Т.О., доцент	13.05.2024	03.06.2024
Нормок-б	ГАРМАШ А.О., викладач	06.06.2024	07.06.2024

7. Дата видачі завдання «19» лютого 2024 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1	Узгодження теми та затвердження завдання на дипломний проєкт (роботу)	19.02.2024	
2	Збір матеріалу та вивчення літературних джерел дипломний проєкт (роботу)	21.02.2024	
3	Затвердження теми	15.03.2024	
4	Складання змісту	18.03.2024	
5	Виконання першого розділу	15.04.2024	
6	Виконання другого розділу	29.04.2024	
7	Виконання третього розділу	13.05.2024	
8	Формування висновків	23.05.2024	
9	Перевірка роботи керівником	27.05.2024	
10	Оформлення дипломного проєкту (роботи)	30.05.2024	
11	Нормоконтроль та перевірка на запозичення	03.06.2024	
12	Попередній захист дипломного проєкту(роботи)	05.06.2024	
13	Подання роботи на кафедру	05.06.2024	

14	Одержання відгуку та рецензії	07.06.2024	
15	Захист дипломної роботи	14.06.2024	

Студент(ка)

(підпис)

КУШНАРЕНКО Є.М.
(прізвище та ініціали)

Керівник проєкту (роботи)

(підпис)

БОРОДУЛЬКІНА Т.О.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 78 с., 6 табл., 8 рис., 50 дж., 1 дод.

Об'єкт дослідження: психологічна прихильність матері до дитини.

Предмет дослідження: особливості психологічної прихильності матері до дитини молодшого шкільного віку.

Мета дослідження: виявити та описати особливості психологічної прихильності матері до дитини.

Методи дослідження: методи збору теоретичної інформації – оглядово-аналітичний (метод вивчення та аналізу літератури), систематизація та узагальнення; емпіричні методи – психологічна діагностика; методи обробки даних – методи кількісного та якісного аналізу: математичні методи статистичної обробки даних (статистичний аналіз, кореляційний аналіз та ін.); інтерпретаційні методи – структурний метод, табличний та графічний аналіз.

В роботі досліджено детермінуючі фактори та умови формування прихильності матері до дитини, зокрема емпірично виявлено взаємозв'язок між типом прихильності матері до дитини та емпатійним потенціалом особистості матері.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні рекомендацій для батьків щодо покращення взаємин з дитиною, виявленні способів позитивного сприйняття та психологічної підтримки. Результати дослідження можуть бути корисними для фахівців у галузях педагогіки, психології, соціальної роботи та інших сферах, що працюють з сім'ями та дітьми.

ПРИХИЛЬНІСТЬ, МАТЕР, ДИТИНА, ЕМПАТІЯ, ВЗАЄМИН, ПОТЕНЦІАЛ.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРИХИЛЬНОСТІ МАТЕРІ ДО ДИТИНИ	13
1.1. Феномен «прихильності» у психології	13
1.2. Формування психологічної прихильності матері до дитини.....	23
1.3. Емпатійний потенціал особистості матері як основа формування психологічної прихильності до дитини	32
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРИХИЛЬНОСТІ МАТЕРІ ДО ДИТИНИ	40
2.1. Організація та методики дослідження особливостей психологічної прихильності матері до дитини	40
2.2. Аналіз результатів дослідження	48
2.3. Пропозиції із формування надійної психологічної прихильності матері до дитини.....	62
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність. Проблема формування відносин між батьками та дитиною стає особливо актуальною в умовах сучасного швидкого темпу життя, стресового середовища та зростанням психологічних проблем у дітей. Багато батьків стикаються з труднощами у встановленні емоційного контакту з дитиною, вирішенні конфліктних ситуацій та побудові взаєморозуміння. Зростання інтересу до проблем формування дитячо-батьківських відносин виявляється надзвичайно важливим та обумовлено соціальними, культурними та економічними змінами у сучасному суспільстві.

Особливо важливою є проблема дослідження особливостей формування психологічної прихильності матері до дитини, оскільки саме вона визначає якість взаємин, розвиток особистості та психологічний комфорт дитини.

Материнство – унікальний об'єкт психологічного дослідження, уявлення про яке останнім часом зазнає суттєвих змін. Розвиток та подальше життя дитини значною мірою залежать від різних факторів середовища, серед яких провідну роль відіграють стосунки з близькими дорослими. Не викликає сумнівів той факт, що у становленні та реалізації відносин матері та дитини центральним та визначальним є саме материнське ставлення. Воно лежить в основі всієї поведінки матері, тим самим створюючи унікальну для дитини ситуацію розвитку, в якій формуються її індивідуально-психологічні особливості.

Психологічна прихильність матері до дитини є одним з ключових аспектів формування здорових взаємин у сім'ї. Цей процес включає в себе емоційний зв'язок, емпатію, взаємодію та комунікацію, поділ радості та складнощів, а також самопідтримку матері.

Формування психологічної прихильності матері до дитини потребує часу, уваги, емоційної доступності та розвинених навичок комунікації. Цей

процес сприяє створенню глибокого емоційного зв'язку між матір'ю та дитиною, що є основою для здорових взаємин у сім'ї.

В рамках психологічних досліджень встановлено, що дитячий досвід побудови взаємин з батьками може транслюватись наступним поколінням, видозмінюючись відповідно до соціокультурних умов нового покоління. Порушення психологічної прихильності матері до своєї дитини можуть сприяти розвитку різних психологічних проблем у дитини. Наприклад, відсутність емоційного зв'язку між матір'ю та дитиною може призвести до розвитку в дитини відчуття відкинутості та неприйняття, що може викликати стрес, тривогу та низьку самооцінку. Також, недостатня увага та підтримка з боку матері може призвести до розвитку емоційних проблем, агресивності, невпевненості у собі та інших важливих аспектів психічного здоров'я. Дитина може почуватися незахищеною, неоціненою та нещасливою, що може вплинути на її загальний розвиток та самопочуття. Відсутність материнської прихильності впливає на індивідуальний життєвий досвід дитини та на становлення її батьківської позиції надалі, відкладає негативний слід у майбутній побудові міжособистісних відносин із власною дитиною.

Отже, актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю вивчення особливості психологічної прихильності матері до дитини, виявлення можливих причин, що призводять до виникнення проблем у формуванні відносин матері та дитини.

Проблема дослідження феномену прихильності в психології полягає у розумінні та аналізі взаємин між людьми, зокрема між батьками та дітьми, які включають у себе емоційний зв'язок, емпатію, взаємодію та підтримку. Серед авторів, які досліджували цю проблему, слід виділити: Дж. Боулбі, Д. Винникотта, Е. Еріксона, М. Ейнсворт, З. Фрейд, К. Хорні та ін.

Теорії прихильності включають у себе теорію прикріплення (attachment theory) Мері Ейнсворт та Джона Боулбі, яка розглядає способи формування емоційних зв'язків між батьками та дітьми. Ця теорія стверджує, що як дитина реагує на взаємодію з батьком впливає на подальші взаємини та

поведінку у дорослому віці. Прихильність накладає відбиток на створення особистих взаємовідносин у дорослому віці і впливає на розвиток людини.

Проблема формування теорії прихильності знайшла свій відбиток у роботах відомих зарубіжних та вітчизняних дослідників: Н. Авдєєвої, Г. Бурменської, М. Мейн, Н. Носкової, Є. Смирнової, Б. Хайнца та ін.

Феномен прихильності матері та дитини в останні роки знаходиться у центрі уваги дослідників. М. Ейнсворт, Г. Гарлоу та інші зарубіжні вчені досліджують типи прив'язаності між матір'ю та дитиною та вплив цих типів на подальший розвиток особистості. Дослідження психологічної прихильності матері до дитини показують, що цей емоційний зв'язок має велике значення для психічного розвитку дитини. Порушення цього зв'язку може призвести до розвитку різних психологічних проблем у дитини, тому важливо створювати позитивний емоційний клімат в сім'ї та забезпечувати психологічну підтримку для дитини.

В даний час проблема формування прихильності матері до своєї дитини знайшла відображення у працях: О. Алмазової, М. Василенко, Л. Жихаревої та ін. В дослідженнях Н. Авдєєва, С. Мещерякової, Н. Шмилік та ін. вчених поведінка матері розглядається як джерело розвитку дитини. Вчені підкреслюють, що прихильність матері до дитини є важливим психологічним феноменом, який впливає на формування здорових взаємин у сім'ї.

Під прихильністю вчені розуміють інтегративне утворення психіки людини. Виходячи з положення про те, що порушення прихильності матері до дитини впливають на подальші соціальні контакти дитини та надають у цілому деструктивний вплив на розвиток особистості, гостро постає проблема дослідження особливості психологічної прихильності матері до дитини як засобу пошуку ефективної моделі корекції дитячо-батьківських відносин.

Основні підходи до дослідження прихильності в психології включають клінічні спостереження, експериментальні дослідження, а також кореляційні дослідження. Ці методи дозволяють вивчити вплив прихильності на

психологічне благополуччя дитини та формування її особистості. Дослідження прихильності дозволяє краще розуміти емоційний зв'язок між батьками та дітьми, а також сприяє розвитку стратегій психологічної підтримки дітей у сучасному суспільстві.

Об'єкт: психологічна прихильність матері до дитини.

Предмет дослідження: особливості психологічної прихильності матері до дитини молодшого шкільного віку.

Мета дослідження: виявити та описати особливості психологічної прихильності матері до дитини.

Гіпотеза дослідження: існує зв'язок між типом прихильності матері до дитини та емпатійним потенціалом особистості матері.

Завдання:

1. На основі теоретико-методологічного аналізу розглянути феномен «прихильності» у психології та охарактеризувати психологічні аспекти формування взаємин між матір'ю та дитиною.
2. Розкрити теоретичні аспекти формування психологічної прихильності матері до дитини.
3. На основі результатів емпіричного дослідження описати особливості психологічної прихильності матері до дитини молодшого шкільного віку.
4. Сформулювати практичні рекомендації щодо формування надійного типу прихильності матері до дитини.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали сучасні погляди на предмет психології уподобання (прихильності) (Дж. Боулбі, М. Ейнсворт та ін.); принцип розвитку психіки в діяльності (Г. Костюк, С. Максименко та ін.); концептуальні положення системного підходу до вивчення закономірностей психічного розвитку (Г. Бал, О. Леонтьєв, Б. Ломов та ін.); інтуїтивні фактори побудови дитячо-батьківських відносин (К. Мілютіна, Т. Яценко).

Методи та методики дослідження:

Для вивчення особливості психологічної прихильності матері до дитини були використані теоретичні та емпіричні методи наукового дослідження:

1. Методи збору теоретичної інформації: оглядово-аналітичний (метод вивчення та аналізу літератури), систематизація та узагальнення.

2. Емпіричні методи: психологічна діагностика.

3. Методи обробки даних: методи кількісного та якісного аналізу: математичні методи статистичної обробки даних (статистичний аналіз, кореляційний аналіз та ін.). Статистичні розрахунки виконані з використанням комп'ютерної програми для психологів – SPSS-26.

4. Інтерпретаційні методи: структурний метод, табличний та графічний аналіз.

Як методи отримання емпіричних даних було обрано стандартизовані методики: Тест «Психологічна близькість» (А. Карелін), Тест на тип прихильності (Attachment Style Quiz) (Т. Гібсон), Тест емпатійного потенціалу особистості (І. Юсупов).

Емпірична база дослідження та вибірка:

Дослідження проходило на протязі 2023-2024рр. в м. Запоріжжя на базі Запорізької гімназії № 1 ім. Т.Г. Шевченко (вул. Шкільна, 11, Запоріжжя, Запорізька область, 69000).

В дослідженні прийняло участь 40 осіб, жінки, які мають дітей молодшого шкільного віку у віці від 30 до 36 років. Середній вік у вибірці випробуваних складає 34,2 роки.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

– у дослідженні уточнено детермінуючі фактори та умови формування прихильності матері до дитини, зокрема емпірично виявлено взаємозв'язок між типом прихильності матері до дитини та емпатійним потенціалом особистості матері.

– набули подальшого розвитку теоретичні напрацювання з проблеми психологічних особливостей формування типу прихильності до своєї дитини.

Теоретична значущість дослідження полягає у можливості розкриття основних аспектів психологічної прихильності, визначенні умов формування надійної прихильності матері до дитини а також виявленні способів покращення взаємин між батьками та дитиною. Розуміння цього аспекту може сприяти покращенню якості сімейного життя, психологічного розвитку дитини та стабільності суспільства в цілому.

Практичне значення. Практичне значення дослідження полягатиме у можливості розроблення рекомендацій для батьків щодо покращення взаємин з дитиною, виявленні способів позитивного сприйняття та психологічної підтримки. Результати дослідження можуть бути корисними для фахівців у галузях педагогіки, психології, соціальної роботи та інших сферах, що працюють з сім'ями та дітьми. Вироблення практичних рекомендацій може сприяти покращенню якості виховання, формуванню стабільних сімейних взаємин та забезпеченню гармонійного розвитку дитини.

Зміст теоретичної та практичної частин роботи може бути використаний у процесі читання лекцій з вікової, дитячої психології, психології сім'ї, психодіагностики.

Структура роботи: дослідження складається із вступу, двох розділів, висновків, переліку використаних літературних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРИХИЛЬНОСТІ МАТЕРІ ДО ДИТИНИ

1.1. Феномен «прихильності» у психології

Прихильність до людини є багатогранним поняттям, яке включає спектр різних станів: почуття близькості, закоханість, інтерес, глибоку відданість і лояльність. Поняття прихильності включає в себе емоційний зв'язок, прив'язаність, тепло, взаємодопомогу та взаєморозуміння між людьми. Вивчення цих аспектів є важливим для розуміння психологічного благополуччя, розвитку міжособистісних стосунків та формування здорового емоційного середовища. Нерідко прихильність буває болісною і деструктивною, що ускладнює розкриття потенціалу людини і перешкоджає побудову здорових відносин з іншими значущими людьми.

Прихильність – це вроджена інстинктивна система реакцій та головний мотиватор поведінки людей. Основи психології прихильності були закладені видатним англійським психологом Дж. Боулбі та його ученицею та послідовницею М. Ейнсворт.

Прихильність (attachment) – це емоційний зв'язок між людьми, який характеризується взаємною прив'язаністю, захопленістю та бажанням бути разом. Це поняття було вперше введене Дж. Боулбі, який розглядав прихильність як ключовий аспект розвитку дитини та формування міжособистісних стосунків.

Так, Дж. Боулбі першим із психологів описав прихильність як стійкий психологічний зв'язок між людьми [54]. Вчений вважав, що ранні зв'язки дітей із тими, хто піклується про них, мають величезний вплив, який триває протягом усього життя. Відповідно до припущення автора, прихильність

служить у тому, щоб у ранньому віці утримати дитину біля матері, цим підвищуючи шанси цієї дитини на виживання [55].

Прихильність (affection) – це почуття тепла, любові та підтримки, яке виявляється у взаємодії між людьми. Це поняття активно вивчалось К. Хорней, яка підкреслювала важливість емоційного контакту для психологічного благополуччя. На думку Е. Фрома, прихильність (devotion) – це глибоке почуття відданості, обов'язку та зацікавленості у стосунках з іншою людиною. Вчений висловлював думку про важливість взаємодії та взаєморозуміння у міжособистісних відносинах.

Прихильність – це прояв турботи, уваги та турботи про іншу людину, що базується на почуттях любові та співчуття. Це поняття активно досліджується у рамках соціальної психології та теорій міжособистісних стосунків.

Прихильність (bonding) – це процес формування тісного емоційного зв'язку між батьком і дитиною, який сприяє психологічному розвитку та добробуту дитини. Це поняття активно досліджувалося М. Ейнсворт, яка вивчала типи прихильності між матерями та дітьми. У своєму дослідженні, відомому як «Дивна ситуація» (Strange Situation), М. Ейнсворт ідентифікувала чотири основні типи прихильності, які відображають способи, якими діти реагують на розлуку з матір'ю та повернення до неї. На рисунку 1.1. окреслимо типи прихильності:

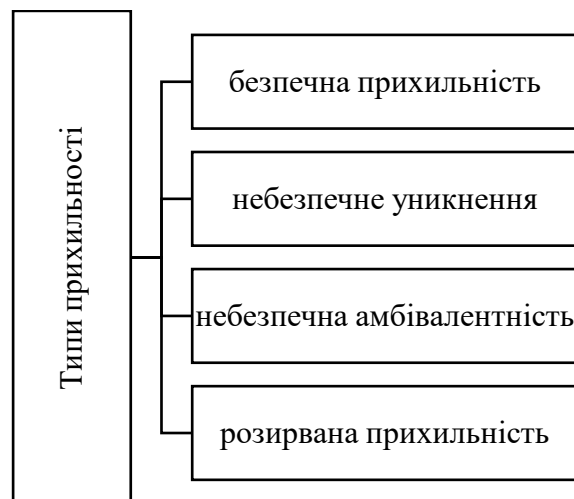

Рис.1.1. Типи прихильності за М. Ейнсворт

1. Безпечна прихильність: діти з безпечною прихильністю виявляють емоційну стабільність та довіру до своєї матері. Вони зазвичай експлорують нове середовище, коли мати присутня, і реагують позитивно на її повернення після розлуки. Дитина з безпечною прихильністю може використовувати матір як базу для дослідження світу та отримання підтримки у стресових ситуаціях.

2. Небезпечне уникнення: діти з небезпечним уникненням мають тенденцію уникати материнської присутності та не проявляють сильних емоцій при розлуці або поверненні матері. Вони можуть виглядати дистанційовано або байдуже до материнського впливу. Цей тип прихильності може виникати внаслідок недостатньої уваги або підтримки в ранньому дитинстві.

3. Небезпечна амбівалентність: діти з небезпечною амбівалентністю проявляють сильну залежність від матері та можуть бути надто емоційно реактивними на її присутність або відсутність. Вони можуть демонструвати супротив у спробах материнської розлуки або повертатися до неї з обуренням. Цей тип прив'язаності може бути результатом непослідовної підтримки або надмірної контролю з боку матері.

4. Розірвана (розгублена) прихильність: цей тип прихильності характеризується нестабільними емоціями та поведінкою дитини під час розлуки та повернення до матері. Дитина може виявляти суперечливу поведінку, таку як пошук побачень та водночас виявлення супротиву до материнської присутності. Цей тип прив'язаності може бути результатом нестабільних стосунків або іншими факторами, що сприяють конфліктам.

Узагальнюючи, типи прихильності між матерями та дітьми за М. Ейнсворт вказують на різноманітні способи, якими дитина може реагувати на взаємодію з матір'ю та на стресові ситуації. Це допомагає розуміти, як формуються міжособистісні стосунки та як вони впливають на психологічне благополуччя дитини.

Е. Чен у книзі «Теорія прихильності» виділяє два типи психологічної прихильності: надійний та ненадійний.

Надійна психологічна прихильність відображається у стійкій, позитивній та довірливій взаємодії між особами. Основні характеристики надійної психологічної прихильності включають:

1. Довіру: люди з надійною психологічною прихильністю вірять одне одному, відчують безпеку та впевненість у взаємних стосунках. Вони можуть відкрито ділитися своїми почуттями, думками та потребами з іншою людиною, знаючи, що їх слухатимуть та розумітимуть.

2. Емоційну підтримку: особи з надійною психологічною прихильністю надають одне одному емоційну підтримку та розуміння у стресових ситуаціях. Вони можуть виявляти співчуття, проявляти турботу та допомагати одне одному подолати труднощі.

3. Взаємну повагу: люди з надійною психологічною прихильністю поважають і цінують одне одного як особистостей. Вони визнають право на власну думку та почуття, дотримуються границь та виявляють уважність до потреб іншої людини.

Ненадійна психологічна прихильність, навпаки, характеризується відсутністю стабільності, довіри та позитивного емоційного зв'язку між людьми. Основні характеристики ненадійної психологічної прихильності включають:

1. Недостатню довіру: особи з ненадійною психологічною прихильністю можуть виявляти недовіру до інших людей, сумніватися у їх намірах та не бути впевненими у взаємних стосунках.

2. Емоційну відстань: взаємодія між особами з ненадійною психологічною прихильністю може бути визначена віддаленістю, холодними взаєминами та обмеженим виявленням емоцій.

3. Конфлікти та непорозуміння: люди з ненадійною психологічною прихильністю можуть часто потрапляти в конфлікти, непорозуміння та

суперечки через відсутність ефективного способу спілкування та розв'язання проблем.

Слід зазначити, надійна психологічна прихильність сприяє здоровим, позитивним та задоволеним стосункам між людьми, тоді як ненадійна психологічна прихильність може призводити до напруги, конфліктів та несприятливого емоційного клімату.

Характеризуючи стилі прихильності, деякі дослідники спираються на класифікацію типів уподобання, розроблену С. Хазаном і Ф. Шейвером: надійний, тривожний, уникаючо-відкидаючий, тривожно-уникаючий.

1. Надійний стиль прихильності: люди з надійним стилем прихильності відчують впевненість у своїх стосунках, вони вірять у підтримку та розуміння своїх близьких. Ці люди зазвичай мають стабільні та гармонійні взаємини, вони відкриті до емоційного зв'язку та готові до взаємодії.

2. Тривожний стиль прихильності: люди з тривожним стилем прихильності постійно переживають страх втрати близьких або розриву стосунків. Вони можуть бути надто залежними від інших людей, шукати постійне підтвердження своєї цінності через прихильність. Це може призводити до тривоги та невпевненості у власних можливостях.

3. Уникаючо-відкидаючий стиль прихильності: люди з цим стилем прихильності уникають емоційного зв'язку з іншими, вони можуть відкидати чи відстаньовуватися від близьких людей. Це може бути спричинене страхом бути уразливим або негативним досвідом у минулому, що призвело до захисту через відкидання.

4. Тривожно-уникаючий стиль прихильності: люди з цим стилем прихильності можуть поєднувати як тривожні, так і уникаючі реакції на стосунки. Вони можуть боятися бути близькими з іншими людьми, але одночасно шукати підтримку та прихильність. Це може призводити до суперечливих взаємин та неспокою.

Кожен стиль прихильності має свої особливості та може впливати на якість стосунків та психологічний комфорт людини. Розуміння цих стилів допомагає краще сприймати поведінку та потреби інших людей у взаємодії.

У межах психологічних наук розрізняються здорові прояви психологічної прихильності і нездорові форми її проявів. Так, здорова форма прихильності може бути охарактеризована як близький емоційний зв'язок між людьми, що виявляється тоді, коли вона необхідна іншому [15]. Здорова прихильність – це близький емоційний зв'язок тоді, коли він потрібен, і можливість легкого припинення прихильності, коли вона неактуальна.

Якщо прихильність перестає бути м'якою, коли відсутність предмета уподобання викликає біль – говорять вже про нездорову прихильність. Невротичний і нездоровий прояв прихильності – це жорсткий психологічний зв'язок, коли навіть уявлення про існування без об'єкта уподобання викликає страх і біль, душевні муки і переживання [3].

Теорії прихильності є важливими концепціями в психології, які досліджують природу та механізми виникнення та розвитку взаємних стосунків між людьми.

Теорія прихильності А. Маслоу стверджує, що люди виявляють прихильність до інших осіб, якщо їхні базові потреби, такі як потреба у безпеці, прив'язаності та визнанні, задоволені.

Теорія прихильності, розроблена А. Маслоу, відображає потребу людини у прихильності та соціальному зв'язку для досягнення власного самовдосконалення та самореалізації. Згідно з цією теорією, прихильність є однією з основних потреб людини, яка виникає на вищих рівнях ієрархії потреб Маслоу.

А. Маслоу виділив п'ять рівнів потреб: фізіологічні потреби (наприклад, їжа, вода, сон); потреба в безпеці (наприклад, захист від небезпеки); соціальні потреби (наприклад, приналежність, прихильність); потреба в повазі та визнанні (наприклад, самооцінка та успіх); потреба в самореалізації (наприклад, розвиток потенціалу та досягнення мети).

На рівні соціальних потреб А. Маслоу вбачав важливість прихильності та прив'язаності до інших людей як ключовий аспект для задоволення цих потреб. Прихильність допомагає людині відчувати себе прийнятою, любленою та підтриманою, що сприяє її емоційному та психологічному благополуччю.

Теорія обміну соціальними ресурсами Дж. Хомана стверджує, що взаємні стосунки між людьми ґрунтуються на обміні ресурсами, такими як любов, підтримка, інформація тощо.

Теорія обміну соціальними ресурсами, розроблена Дж. Хоманом, розглядає взаємодію між людьми як обмін соціальними ресурсами, такими як інформація, підтримка, допомога та інші корисні послуги. Згідно з цією теорією, люди взаємодіють один з одним з метою отримання користі та задоволення своїх потреб.

Основними принципами теорії обміну соціальними ресурсами є:

1. Взаємодопомога – обмін корисними послугами для досягнення спільних цілей.
2. Реципрокний обмін – взаємна допомога та підтримка між учасниками взаємодії.
3. Справедливий обмін – забезпечення адекватності та рівноваги у взаємодопомозі.

Ця теорія показує, що обмін соціальними ресурсами є важливим аспектом міжособистісних взаємин, сприяючи сприятливим стосункам та покращенню якості життя.

Теорія атакменту Дж. Боулбі зосереджується на важливості емоційного зв'язку між дитиною та близькими дорослими у формуванні взаємних стосунків у майбутньому.

Теорія атакменту, розроблена Дж. Боулбі, висвітлює важливість створення та розвитку прив'язаності між дитиною та близькими дорослими для формування здорових стосунків та психологічного розвитку. Згідно з

цією теорією, атакмент – це психологічний механізм, який дозволяє дитині встановлювати та утримувати емоційний зв'язок з близькими дорослими.

Вчений виділив кілька типів атакменту:

4. Безпечний атакмент – дитина впевнена у підтримці та захисті близьких дорослих.

5. Уникаючий атакмент – дитина уникне емоційного зв'язку з близькими дорослими.

6. Амбівалентний атакмент – дитина має суперечливе ставлення до близьких дорослих.

Теорія показує, що якщо дитина має стабільний та позитивний атакмент до близьких дорослих, це сприяє її емоційному розвитку та формуванню здорових стосунків у майбутньому.

Теорія соціального обміну Д. Хомера вказує на те, що люди у взаємних стосунках оцінюють витрати та вигоди, які отримують в результаті спілкування з іншими.

Теорія прихильності М. Ейнсворт розглядає прив'язаність між дитиною та батьками як основу для формування стосунків у подальшому житті.

Теорія прихильності, розроблена М. Ейнсворт, висвітлює важливість соціальних зв'язків та взаємодії в процесі формування та підтримання стосунків між людьми. Згідно з цією теорією, люди вибирають своїх друзів та партнерів на основі рівня прихильності, яку вони відчують до них.

М. Ейнсворт виділила три складові прихильності:

- прив'язаність – відчуття близькості та зв'язку з іншою людиною.
- задоволення – задоволення взаємодією з іншою людиною.
- залежність – потреба у взаємодії та підтримці від іншої людини.

Ця теорія показує, що прихильність грає ключову роль у формуванні та утриманні стосунків між людьми, сприяючи їхньому емоційному та психологічному благополуччю.

У працях М. Ейнсворт було значно розширено положення теорії прихильності Дж. Боулбі. Дослідницею було виявлено серйозний вплив

прихильності на поведінку. На думку М. Ейнсворт, прихильність – це близькі та міцні емоційні зв'язки, встановлені внаслідок тривалих відносин між двома людьми [43]. Прихильність відрізняється від інших емоційних зв'язків тим, що у відносинах прихильності людина переживає почуття захищеності і комфорту.

Розглянуті теорії показують важливий вплив соціальних взаємин на життя людини. Теорія прихильності А. Маслоу та теорія атакменту Дж. Боулбі показують важливий вплив емоційних зв'язків на психологічний розвиток людини. Прихильність та атакмент грають ключову роль у формуванні стосунків та задоволенню соціальних потреб. Прихильність сприяє формуванню близьких стосунків та емоційного благополуччя, тоді як обмін соціальними ресурсами сприяє покращенню комунікації та сприятливих стосунків між людьми. Дані погляди можуть бути корисними для розуміння важливості емоційного зв'язку та психологічного благополуччя у житті людини, оскільки сприяють покращенню якості міжособистісних взаємин.

Основні положення теорій прихильності поєднують системне, етологічне та психоаналітичне мислення з позиції психології розвитку. Вони розглядають ранній вплив прихильності батьків на емоційний розвиток дитини та етіологію емоційних зв'язків між людьми протягом усього життя.

Прихильність є базовою потребою кожної людини. Вона полягає в найважливіших людських інстинктах: підкорятися і підпорядковувати.

Психологічна прихильність може бути поділена на кілька видів, які характеризують взаємини між людьми. Основні види психологічної прихильності включають:

1. Прикріплення (Attachment) – це емоційний зв'язок між дитиною та батьком або доглядачем, який формується в ранньому дитинстві. Теорія прикріплення була розроблена Мері Ейнсворт та Джоном Боулбі, які вказали на важливість цього зв'язку для психологічного розвитку дитини.

2. Міжособистісна прихильність (Interpersonal Attachment) – це емоційний зв'язок між людьми у різних вікових групах, який може бути оснований на довірі, підтримці та спільних цінностях. Цей вид прихильності досліджувався рядом психологів, таких як Джон Боулбі та Мері Ейнсворт.

3. Самоприхильність (Self-Attachment) – це внутрішній емоційний зв'язок людини з собою, її власна оцінка та ставлення до себе. Цей аспект прихильності досліджувався в рамках розвитку самооцінки та самовизначення особистості.

4. Групова прихильність (Group Attachment) – це емоційний зв'язок між членами групи або колективу, який базується на спільних цілях, інтересах та взаємодопомозі. Цей вид прихильності може бути важливим для формування соціальних структур та сприяти сприйняттю групової ідентичності.

Н.Ю. Дмитрієва характеризує психологічну прихильність як емоційний зв'язок між людьми, який виявляється у бажанні постійної близькості та відчутті захищеності поряд із певною людиною. Дослідниця зазначає, що психологічна прихильність формується поступово як звичка чи як результат тривалих відносин, у яких є повторення значних емоційних переживань» [14].

Найвідоміший вид психологічної прихильності – це прихильність дитини до матері, як, втім, і зворотний варіант – прихильність матері до дитини. Прихильність – взаємний процес. У її формуванні роблять свій внесок, як дорослий, так і дитина. При цьому особливості емоційних зв'язків і уподобань як психічних станів неможливо побачити безпосередньо. Про них можна судити з поведінки, спрямованої на досягнення та збереження близькості до об'єкта прихильності, за уявленнями про відносини прихильності, вираженими вербально, а також символічно представлених у продуктах діяльності.

Є. О. Смирнова характеризує феномен прихильності як підвид емоційного зв'язку, в якому почуття безпеки людини пов'язане із

відносинами [31]. На думку дослідниці, якість прив'язаності має одне з визначальних значень на розвиток почуттів: безпеки, довіри, здатності до сепарації дитини, які підтримують усі подальші аспекти психічного розвитку.

Результати проведеного аналізу наукової літератури свідчать про те, що протягом останніх 30 років вивчення феномену прихильності сформовано велику різноманітність напрямів досліджень у цій галузі. Так, у ряді наукових праць прихильність виступає самостійним предметом дослідження з різноманітних напрямків.

Історія досліджень прихильності у вітчизняній психології починається з проведення аналітичних оглядів зарубіжних психологічних робіт з даної проблематики у яких розкрито поняття «прихильність», що склалося у світовій науці до кінця XX ст. Однак, незважаючи на великий інтерес вчених до проблем онтогенезу прихильності, нині немає повної картини динаміки її вікового розвитку. Найбільш розробленою, як і раніше, залишається теорія прихильності для раннього віку, хоча за останні двадцять років з'явилося безліч досліджень романтичної прихильності у дорослих і в юності.

Більшістю дослідників прихильність розглядається як причина чи фактор формування окремих якостей психіки дитини, успішності її соціалізації.

В зарубіжних та вітчизняних науково-прикладних досліджень у галузі психології прихильності підтверджено, що діти, які мали труднощі у формуванні прихильності, в подальшому житті, не здатні до встановлення відкритих відносин, у них не формується серцева прихильність, що свідчить про порушення соціальної адаптації та може вести до антисоціального ведення.

1.2. Формування психологічної прихильності матері до дитини

Материнство – це одне з найважливіших та найскладніших психологічних явищ, яке впливає на формування особистості жінки. Це

інтегральне психологічне утворення, яке об'єднує в собі різноманітні аспекти особистості та вимагає від жінки глибокого самовідчуття, емоційної стабільності та високої внутрішньої готовності до материнства.

Е. Робертсон визначає поняття «материнство» як природне становище жінки, яке включає в себе багато аспектів, від біологічних до соціокультурних.

На думку А. Боулбі, материнство – це процес створення та утримання психологічної та емоційної зв'язку матері з її дитиною, що базується на любові, турботі та захисті.

Материнство – інтегральне психологічне утворення особистості матері, що включає сукупність ціннісних орієнтацій, установок та очікувань, батьківської відповідальності та стилю сімейного виховання. Будь-який компонент містить емоційні, когнітивні та поведінкові складові.

Материнство – це соціальна роль жінки, яка включає в себе виховання дитини, надання підтримки та догляду, формування особистості та сприяння розвитку; це найглибша форма любові та прихильності, яка об'єднує матір і дитину в непорушний зв'язок, що забезпечує емоційну підтримку та безпеку.

Материнство – це складне та багатогранне поняття, яке охоплює біологічні, психологічні, соціальні та емоційні аспекти. Важливо розуміти, що материнство не обмежується лише функціями фізичного виховання дитини, але також включає в себе формування особистості, психологічну підтримку та створення безпечного емоційного середовища для дитини.

Перш за все, материнство формує особистісну ідентичність жінки, допомагаючи їй зрозуміти свої цінності, переконання та призначення. Материнство вимагає від жінки виявлення максимальної емпатії, турботи та відданості своїй дитині, що сприяє розвитку її емоційної інтелектуальності та сприйняття себе як головного джерела любові та підтримки для своєї дитини.

Крім того, материнство сприяє розвитку внутрішньої сили та стабільності жінки. У процесі виховання дитини мати змушена стикатися з різноманітними труднощами та викликами, що допомагає їй розвивати

внутрішню силу, самостійність та вміння подолувати перешкоди. Материнство формує у жінки впевненість у собі та здатність до самореалізації, що є важливим аспектом формування її особистості.

Також, материнство сприяє розвитку емоційної гармонії та психологічної стабільності жінки. В процесі взаємодії з дитиною мати навчається керувати своїми емоціями, розвиває навички емоційного регулювання та виявлення емпатії. Це допомагає жінці стати більш емоційно стабільною та збалансованою особистістю.

Отже, материнство є інтегральним психологічним утворенням, яке впливає на всебічний розвиток особистості жінки. Воно формує її ідентичність, внутрішню силу та емоційну стабільність, допомагаючи їй стати збалансованою та гармонійною особистістю.

Г. Філіпповим поняття материнства характеризується як діяльність, спрямована на специфічний об'єкт – носія гештальту дитинства, що є заснованою на потребах, які можна об'єднати в три групи: потреба у взаємодії з об'єктом, носієм гештальту дитинства; потреба у турботі про цей об'єкт (забезпечення його комфортного стану); потреба у своїх переживаннях, що супроводжують діяльність із задоволення перших двох (потреба в материнстві) [36].

Під поведінкою прихильності матері до дитини на психологічній літературі розуміють будь-яку форму поведінки, що призводить до того, що мати зберігає близькість із нею. Мати та дитина функціонують, як одна відкрита система і взаємно впливають на психологічну регуляцію один одного: з одного боку, цей процес має колосальне значення для розвитку дитини, а з іншого стимулює мати на краще розуміння своєї дитини.

Психологічна прихильність матері до дитини є одним з найсильніших та найглибших взаємозв'язків, які можуть існувати між людьми. Ця прихильність виникає з моменту народження дитини і супроводжує матір протягом усього життя. Вона виявляється у безмежній любові, турботі, захисті та підтримці, які мати надає своєму нащадку.

Психологічна прихильність матері до дитини ґрунтується на ряді факторів. Перш за все, це біологічний аспект – материнство вбудоване у природу жінки, яка має вроджене прагнення до захисту та догляду за своїм потомством. Крім того, ця прихильність базується на емоційному зв'язку між матір'ю та дитиною, який формується в процесі взаємодії та спільного досвіду.

Психологічна прихильність матері до дитини виявляється у багатьох аспектах. По-перше, це безумовна любов та турбота, яку мати виявляє до своєї дитини незалежно від умов чи обставин. Вона завжди готова пожертвувати собою для щастя та благополуччя своєї дитини. Крім того, психологічна прихильність виявляється у вмінні матері розуміти та підтримувати емоційний стан своєї дитини, сприяючи її емоційному розвитку та самопроявленню.

Важливим аспектом психологічної прихильності матері до дитини є також створення безпечного емоційного середовища для розвитку дитини. Мати є першим вчителем для своєї дитини, яка моделює його поведінку, цінності та ставлення до себе та інших людей. Її приклад впливає на формування психологічних особливостей дитини та визначає його майбутню особистість.

У психологічному плані прихильність матері до дитини є ключовим фактором у формуванні психологічного комфорту, емоційної стабільності та психологічного розвитку дитини. Вона є основою для будування здорових стосунків та впевненості у собі у дорослому житті. Тому важливо пам'ятати про цю природжену природу материнства і дбати про психологічне благополуччя своєї дитини з найбільшою увагою та любов'ю.

Материнська прихильність до дитини – це важливий аспект материнства, який включає в себе різноманітні складові. На рис.1.2 наведено складові материнської прихильності до дитини [12]:

1. Любов: це основний елемент материнської прихильності. Вона виявляється у безмежній ніжності, турботі та відданості матері до своєї

дитини. Любов матері - це безумовне, безмежне почуття, яке сприяє формуванню стійкого емоційного зв'язку між матір'ю та дитиною.

2. Турбота: це здатність матері віддавати увагу потребам та бажанням своєї дитини. Це може включати в себе фізичний догляд, психологічну підтримку, планування та організацію її життя. Турбота матері є ключовим елементом для забезпечення здорового розвитку та щасливого дитинства.

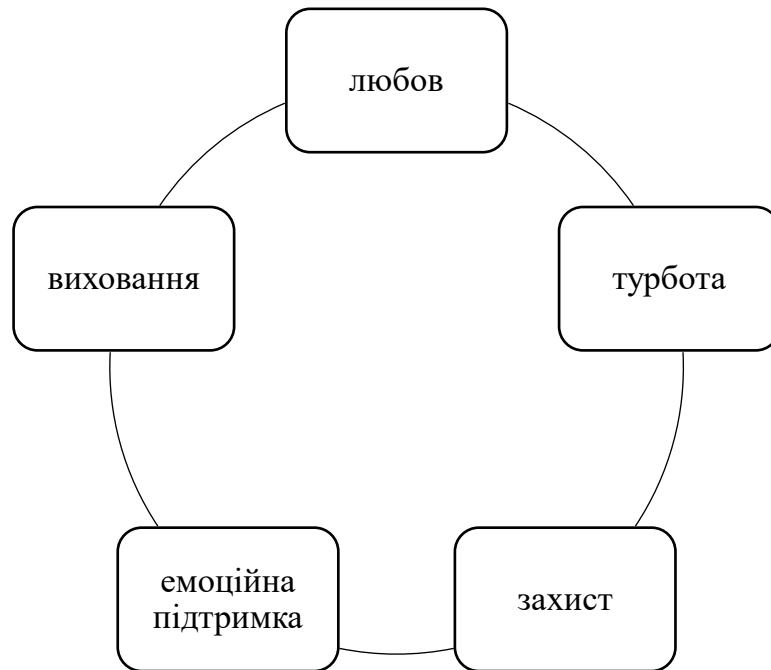

Рис.1.2. Складові материнської прихильності до дитини за Л. Жихаревої

3. Захист: материнська прихильність також включає в себе захист дитини від небезпеки, фізичного та психологічного травмування. Мати – це перша лінія оборони для своєї дитини, яка завжди готова захистити її від будь-яких загроз.

4. Емоційна підтримка: материнство передбачає створення емоційно позитивного середовища для дитини. Мати повинна бути готовою слухати, розуміти та підтримувати свою дитину у всіх ситуаціях, навіть у найскладніших.

5. Виховання: це ще одна важлива складова материнської прихильності. Мати відповідає за формування моральних цінностей,

соціальних навичок та особистісного розвитку своєї дитини. Вона повинна бути прикладом для своєї дитини і сприяти її розвитку як особистості.

Ці складові материнської прихильності до дитини взаємопов'язані і взаємодоповнюють один одного, створюючи сприятливу атмосферу для здорового розвитку та щасливого життя дитини.

Слід підкреслити, що формування психологічної прихильності матері до дитини є важливим аспектом виховання та розвитку здорових стосунків у сім'ї.

У перші місяці життя немовляти між матір'ю та дитиною існує особливий стан взаємності та нерозділеності, який називається нормальним симбіотичним зв'язком, тобто особливим емоційним зв'язком у діаді «мати-дитина». Цей зв'язок також позначають терміном «кінестетична емпатія», який описує спільність почуттів, що виникає між матір'ю і немовлям, а також глибинні відчуття та сприйняття на емоційному рівні фізіологічної єдності, що існувала під час вагітності [19].

Необхідно відзначити, що у більшості жінок процес формування прихильності до своєї дитини запускається сам собою. Але в деяких жінок почуття дитини з'являються не відразу, і вони почуваються в ролі матері невпевнено. Ранні стосунки між мамою та дитиною спочатку можуть бути дуже вразливими. Але вони дуже важливі для подальшого формування уподобання.

На думку М. Василенко, найважливішим для формування прихильності матері та дитини є її здатність сприймати будь-які сигнали дитини та відгукуватися на них [7]. Дитина прив'язується до тих, хто швидко та позитивно реагує на її активність та ініціативу, а також вступає у спілкування, що відповідає когнітивним здібностям та настрою дитини. Необхідними якостями, що сприяють розвитку прихильності, є ніжне, дбайливе поводження дорослого, емпатія, підтримка, підбадьорення. Батьки, до яких дитина прив'язана, дають вказівки м'яко, доброзичливо, наголошують на успіхах, досягненнях дитини.

Певний глибинний стиль ставлення матері до дитини, якщо він був у період дитинства, нікуди не зникає. Материнська прихильність – це процес, який потенційно призводить до того, що діти ростуть впевненими у собі, мають стабільну високу самооцінку, покладаються на власні сили, а також виявляють довіру у відносинах з іншими людьми. Вони здатні допомагати самим собі і, у разі потреби, гідно приймати допомогу з боку інших людей.

Первинна материнська прихильність до дитини є стійкою і проявляється як наступність емоційних та поведінкових патернів у виборі стилю та методів виховання дитини та ін.

Роботи М. Мід показали, що материнська турбота і прихильність до дитини настільки глибоко закладені в реальних біологічних умовах зачаття та виношування, пологів та годування груддю, що лише складні соціальні установки можуть повністю придушити їх. Жінки за своєю природою є матерями [36].

У дослідженнях останніх десятиліть, заснованих на роботах Е. Еріксона, Д. Віннікотт та ін., мати і дитина розглядаються як складові єдиної діадичної системи, тільки в рамках цієї системи набувають статусу «матері» і «дитини» і взаємно розвиваються як елементи цієї системи. Мати розглядається як «середовище» для дитини, а дитина у свою чергу «об'єкт» для матері [17]. Таким чином як об'єкт дослідження тут виступає взаємодія матері з дитиною.

Індивідуальний онтогенез материнства проходить кілька етапів, у яких здійснюється природна психологічна адаптація жінки до материнської ролі. Одним із найважливіших вважається період вагітності; зміст якого визначається змінами самосвідомості жінки, спрямованими на ухвалення нової соціальної ролі та формування почуття прихильності до дитини.

Вивчаючи формування почуття прихильності матері до дитини, В. Брутман дає наступне трактування основним етапам вагітності [7, с. 42]:

1 Фаза – налаштування. До вагітності формування матриці материнського відношення в онтогенезі, на яке впливають досвід взаємодії з

матір'ю, сімейні традиції, культурні цінності, існуючі у суспільстві. На початку вагітності (з моменту впізнавання і до моменту ворушіння) починається формування «Я» - концепції матері та концепції дитини, не наділеної матір'ю якостями «рідного».

2 Фаза – первинного тілесного досвіду: інтрацептивний досвід під час ворушіння, результатом якого буде поділ «Я» і «не Я», що є паростком майбутньої амбівалентності ставлення до дитини, та формування нового сенсу «рідний», «свій», «мій», «частка мене». У період після пологів відбувається добудова сенсу рідного за рахунок екстрацептивної стимуляції. Надалі відбувається відділення вітального сенсу «рідний» від соціального сенсу дитини, причому останній поступово наростає, а перший, навпаки, стає менш сильним і значущим.

На сьогоднішній день визначено, що одним із спускових механізмів у встановленні міцного емоційного зв'язку матері та дитини є гормони пролактин та окситоцин, що виділяються в організмі жінки, коли вона годує свого малюка. Пролактин відповідальний за вироблення молока і «запускається» в момент, коли дитина починає смоктати груди. Окситоцин, відомий як «гормон кохання», відповідає за емоційну прихильність, і він при природному вигодовуванні забезпечує відтік молока з грудей.

Інший доказ невидимого хімічного зв'язку матери з дитиною – феромони, речовина, що виділяється організмом і надає тілу кожної людини його унікального запаху. Мами та їхні немовлята взаємно впізнають «природні аромати» один одного серед запахів інших людей.

Фізичний зв'язок породжує емоційний. Крім хімії (запахи, гормони), інший потужний засіб її підтримки – контакт очей та посмішка. Вже через короткий період після народження малюка мама може відрізнити плач своєї дитини від плачу інших дітей. Вона дуже уважно ставиться до будь-яких, найменших сигналів дитини і хвилюється через найменше її нездужання.

Таким чином, витoki материнської любові та прихильності мають інстинктивний, природний характер. Сам факт народження дитини

«запускає» материнський інстинкт, який забезпечує потрібні форми поведінки. Разом з тим, особливості материнської поведінки, які визначають якість прихильності матері до дитини, багато в чому мають соціально обумовлений характер і залежать від характеру матері, культурних стереотипів, прийнятих у суспільстві та ін.

Немовля прив'язується до матері – як особливо значимого для себе дорослого і чекає від неї захисту та підтримки, коли відчуває тривогу. Однак, прихильність між немовлям та матір'ю, яка піклується про нього, формується, навіть якщо мати не чутлива і не реагує належним чином на сигнали дитини. Дитина не має можливості вибирати відносини, вона змушена підлаштовуватися під ті умови, в яких вже опинилась. Тому відносини прихильності матері до дитини, які є необхідним критерієм для успішного соціального та емоційного розвитку дитини, можуть відрізнятися за змістовними характеристиками.

Дослідження показують, що психосоматична рівновага дитини тісно пов'язана із взаємодією дитини та матері. Хронічний брак прихильності призводить у дитини до нервової анорексії, блювоти, безсоння, частого зригування, ослаблення імунної системи. Навпаки, тісний тілесний контакт сприяє відчуттю безпеки та призводить до зменшення страху та тривоги.

Слід зауважити, що емоційні та поведінкові патерни, які виникають у діаді мати-дитина, не обмежуються ранніми етапами дитинства, а поширюються навіть на дорослі роки життя.

Психологічна прихильність матері до дитини є однією з найважливіших складових взаємин між батьками і дитиною. Ця прихильність визначається не лише фізіологічними аспектами, але й психологічними особливостями матері, які впливають на її здатність відчувати, розуміти та реагувати на потреби своєї дитини. Однією з основних особливостей психологічної прихильності матері до дитини є емоційна зв'язаність. Мати, яка відчуває сильну емоційну зв'язаність зі своєю дитиною, буде більш схильною до виявлення турботи, захисту та любові. Ця емоційна зв'язаність

допомагає матері краще розуміти потреби своєї дитини та відповідати на них адекватно. Ще однією важливою особливістю є сприйняття материнства як важливої ролі. Материнство може стати центральною частиною життя жінки, що впливає на її психологічну прихильність до дитини. Така мати буде активно вкладати час, енергію та увагу у виховання своєї дитини, бажатиме бути для неї опорою та підтримкою у всіх життєвих ситуаціях. Також важливою є здатність матері до емпатії та сприйняття дитячого «Я». Материнська прихильність виявляється у здатності бачити свою дитину як окрему особистість з власними почуттями, потребами та інтересами. Це дозволяє матері краще розуміти свою дитину, встановлювати глибокий емоційний контакт та підтримувати її у розвитку.

Усе це свідчить про те, що психологічна прихильність матері до дитини є складним і багатогранним явищем, яке визначається не лише бажанням матері бути гарною батьком, але й її психологічними особливостями, які формуються протягом життя. Важливо пам'ятати про це і намагатися розвивати свою психологічну прихильність до дитини для створення гармонійних та здорових взаємин у сім'ї.

1.3. Емпатійний потенціал особистості матері як основа формування психологічної прихильності до дитини

Емпатійний потенціал особистості матері грає важливу роль у формуванні психологічної прихильності до дитини.

Емпатія – це здатність сприймати і розуміти емоції, почуття та потреби іншої людини, а також відчувати симпатію та співчуття до неї. Емпатія допомагає людині співпереживати чужі емоції і відчувати їх так, ніби вони відбуваються у ній самій. Коли мати має високий емпатійний потенціал, вона може краще розуміти свою дитину, відчувати її емоції та потреби, і відповідати на них адекватно.

Існує кілька теорій емпатії, які допомагають пояснити природу цього явища.

Теорія перспективного врахування (perspective-taking theory) Д. Батсона стверджує, що емпатія виникає тоді, коли людина здатна уявити себе на місці іншої людини і сприймати ситуацію з її точки зору.

Теорія емоційного контагію (emotional contagion theory) розвинена соціально-психологічною школою стверджує, що емоції можуть передаватися від однієї людини до іншої через невербальні засоби спілкування, такі як жести, міміка, тон голосу тощо.

Теорія взаємодії (interaction theory) Г. Блумера стверджує, що емпатія виникає в результаті взаємодії між людьми, коли вони сприймають та реагують на емоції один одного.

В рамках вище перелічених теорій підкреслюється, що емпатія є складним психологічним явищем, яке може бути пояснене різними теоретичними підходами. Розуміння цих теорій може допомогти краще розуміти природу емпатії та її роль у міжособистісних взаємодіях.

К. Роджерс зробив значний внесок у розвиток теорії емпатії та міжособистісних взаємин. Вчений розробив теорію емпатії та міжособистісних взаємин, яка була ключовою у його підході до клієнт-центрованої терапії. Згідно з його теорією, емпатія є одним з фундаментальних елементів сприяння позитивним міжособистісним взаємодіям. Теорія емпатії та міжособистісних взаємин К. Роджерса підкреслює важливість сприйняття і розуміння емоцій та переживань інших людей для покращення комунікації та взаєморозуміння у міжособистісних взаємодіях.

К. Роджерс вважав, що емпатія полягає в здатності почувати і розуміти емоції, думки та переживання іншої людини так, ніби вони були вашими власними. Це означає активне слухання, сприйняття суб'єктивного світу іншої людини, а також виявлення глибокого розуміння та співчуття. Вчений

підкреслював, що емпатія є ключовим фактором у побудові довіри та позитивних міжособистісних взаємин.

Т. Липп досліджував роль емпатії у міжособистісних взаємодіях. На думку дослідника, емпатія грає важливу роль у міжособистісних взаємодіях, оскільки вона дозволяє нам краще розуміти інших людей, їх емоції, почуття та потреби. Це сприяє покращенню комунікації, взаєморозумінню та підтримці взаємин. Емпатія допомагає створити сприятливу атмосферу взаємодії, де людина відчуває себе зрозумілою, прийнятою та підтриманою.

Емпатійний потенціал особистості – це сукупність здатностей та навичок, які дозволяють особистості ефективно виявляти емпатію до інших людей. Цей потенціал включає в себе розвинену спроможність до сприйняття, розуміння та виявлення співчуття до емоцій інших.

На думку Т. Липп, головні складові емпатійного потенціалу особистості включають (рис.1.3.) [12]:

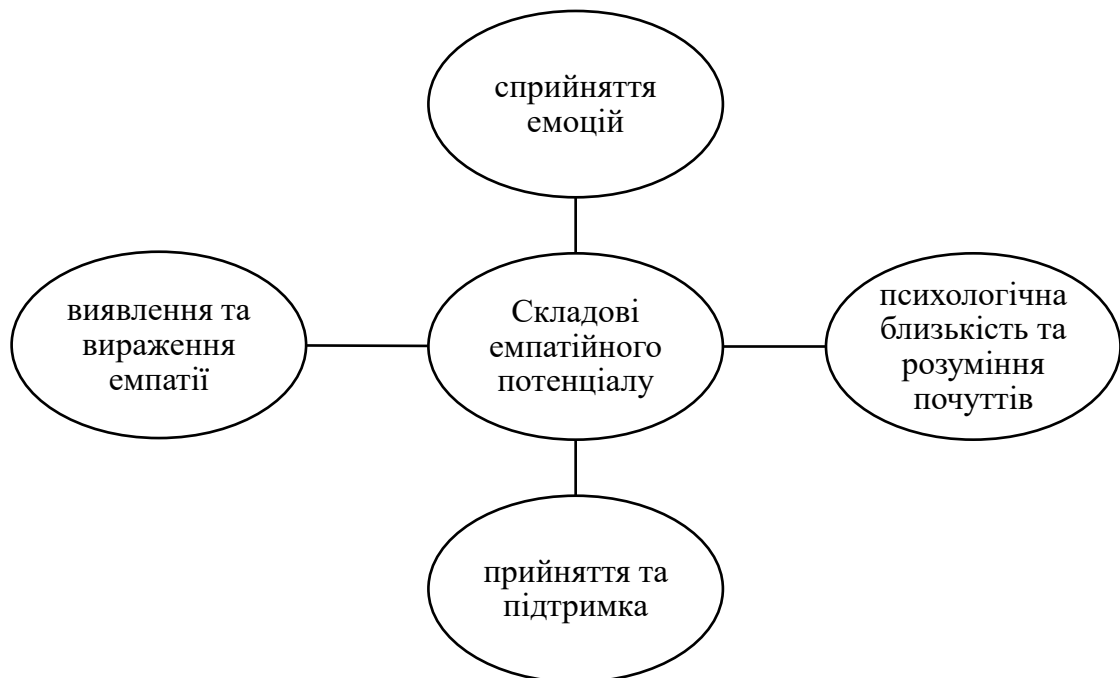

Рис.1.3. Складові емпатійного потенціалу особистості за Т. Липп

Сприйняття емоцій – це здатність відчувати емоції іншої людини, реагувати на них та розуміти їх. Це може включати співчуття, радість, гнів, сум тощо.

Психологічна близькість – це психологічна подія, що настає, за сприятливого для взаємного поділу найглибшого «я» один одного рівня довіри та спілкування між двома людьми. Розуміння почуттів: це здатність пояснити собі, чому людина відчуває певні емоції, які обставини або фактори впливають на її почуття.

Сприйняття емоцій та розуміння почуттів дитини може бути важливим проявом прихильності матері до своєї дитини. Коли мати активно слухає, сприймає та розуміє почуття своєї дитини, вона показує, що цінує та поважає її внутрішній світ. Це допомагає дитині відчувати себе підтриманою, зрозумілою та безпечною.

Коли мати проявляє емпатію до почуттів дитини, вона допомагає їй виробляти навички саморегуляції емоцій, розвивати внутрішню безпеку та впевненість у собі. Це також сприяє побудові теплих та довірливих взаємин між матір'ю та дитиною. Важливо пам'ятати, що сприйняття та розуміння почуттів дитини не означає погодження з усіма її поведінковими проявами. Важливо встановлювати границі та виховувати дитину, але при цьому залишатися емпатичною та розуміючою.

Прийняття та підтримка – це здатність прийняти почуття іншої людини без засудження або критики, а також підтримати її в складних ситуаціях.

Прийняття та підтримка є важливими аспектами психологічної прихильності матері до дитини. Коли мати приймає свою дитину такою, яка вона є, з усіма її унікальностями, слабкостями та сильними сторонами, це створює базу для розвитку здорового самоповаги та позитивного самосприйняття у дитини.

Підтримка дитини також є важливою складовою психологічної прихильності матері. Це означає бути на боці дитини, підтримувати її у складних ситуаціях, допомагати з вирішенням проблем та виявленням

власних потреб. Підтримка може виявлятися через слова підтримки, фізичну близькість, виявлення інтересу до життєвих подій дитини та активну участь у її житті.

Коли мати приймає та підтримує свою дитину, вона демонструє свою любов та прихильність до неї. Це сприяє розвитку емоційної безпеки, внутрішньої стабільності та психологічного благополуччя у дитини. Також це сприяє побудові міцних та довірливих взаємин між матір'ю та дитиною.

Виявлення і вираження емпатії – це здатність висловлювати свою співчутливість та розуміння до іншої людини через слова, жести, тон голосу тощо.

Виявлення і вираження емпатії матері до дитини є ключовими аспектами психологічної прихильності. Емпатія – це здатність почувати та розуміти емоції, почуття та потреби іншої людини. Коли мати виявляє емпатію до своєї дитини, вона здатна сприймати та відчувати її емоції, бути на одній хвилі з нею та реагувати на її потреби.

Виявлення емпатії може виявлятися через уважне слухання дитини, співчутливе реагування на її почуття, виявлення розуміння та співпереживання. Мати може показувати емпатію через слова підтримки, обійми, фізичний контакт або просто свою присутність та увагу.

Емпатія матері до дитини допомагає зміцнити зв'язок між ними, підвищити рівень довіри та сприяти емоційному благополуччю дитини. Коли мати виявляє емпатію до своєї дитини, це допомагає їй виробляти навички соціальної адаптації, розвивати здатність до саморегуляції та покращує загальний розвиток особистості.

Зробивши аналіз ролі емпатії у міжособистісних взаємодіях та окресливши головні складові емпатійного потенціалу особистості, можна зробити висновок про те, що емпатія є ключовим елементом успішних міжособистісних взаємин. Вона сприяє покращенню комунікації, побудові довіри та взаєморозумінню. Розвинення емпатійного потенціалу особистості

може бути корисним для покращення якості міжособистісних взаємодій та сприяти психологічному благополуччю всього колективу.

Емпатія та емпатійний потенціал особистості грають важливу роль у міжособистісних взаємодіях та соціальному житті. Розуміння та виявлення співчуття до інших людей сприяють покращенню взаєморозуміння, побудові довірливих стосунків та покращенню якості міжособистісних комунікацій.

Емпатійна мати може створювати тепле та сприйнятливє середовище для дитини, де вона почувається зрозумілою, підтриманою та захищеною. Це сприяє формуванню безпечного прикріплення між матір'ю та дитиною, що є основою психологічної прихильності. Дослідження показують, що діти, які мають емпатійних батьків, розвивають кращу самооцінку, емоційний і соціальний інтелект. Крім того, емпатійна мати може виявляти більшу готовність до сприйняття та розв'язання конфліктних ситуацій з дитиною, сприяючи позитивним взаєминам та взаєморозумінню. Важливо пам'ятати, що емпатія може бути розвинена та покращена через свідому практику та розвиток соціальних навичок.

Таким чином, емпатійний потенціал особистості матері може бути ключовим фактором у формуванні психологічної прихильності до дитини, що сприяє її психологічному розвитку та благополуччю.

Психологічна прихильність матері до дитини є одним з ключових аспектів взаємодії між батьком та дитиною. Цей феномен вивчається в рамках різних психологічних теорій, таких як теорія прикріплення, розвиткова психологія та психоаналітична теорія. Однак, особливості психологічної прихильності матері до дитини можуть бути визначені різними факторами, які включають емоційний стан матері, її власний досвід взаємодії з батьками, ставлення до дитини, а також соціокультурні чинники.

Однією з основних особливостей психологічної прихильності матері до дитини є формування емоційних зв'язків між ними. Емоційна прихильність матері до дитини визначається ступенем її здатності сприймати та виражати свої почуття та емоції у взаємодії з дитиною. Це може включати в себе

виявлення любові, турботи, захисту та підтримки. Емоційна прихильність матері до дитини сприяє формуванню позитивного емоційного клімату в сім'ї та сприяє розвитку позитивних взаємин між матір'ю та дитиною.

Крім емоційної прихильності, іншою важливою особливістю є когнітивна прихильність матері до дитини. Це означає здатність матері розуміти потреби, бажання та можливості своєї дитини, а також активно допомагати їй у розвитку та самореалізації. Когнітивна прихильність матері до дитини сприяє формуванню ефективної комунікації, сприйняттю своєрідностей особистостей та побудованню позитивних стосунків.

Додатково, соціокультурні чинники можуть впливати на особливості психологічної прихильності матері до дитини. Культурні норми, цінності та очікування можуть впливати на способи взаємодії між матір'ю та дитиною, а також на формування емоційних та когнітивних зв'язків. Наприклад, у деяких культурах може бути акцентовано на авторитарних методах виховання, тоді як в інших – на демократичних підходах.

Результати теоретичного аналізу особливості психологічної прихильності матері до дитини свідчать про те, що:

1. Феномен «прихильності» у психології визначається як позитивне емоційне ставлення, теплота, зв'язок та бажання бути близьким до іншої людини. Психологічна прихильність відображається у взаємодії, сприйнятті та взаєморозумінні між людьми. Вона є ключовим аспектом психологічного благополуччя та психосоціального розвитку особистості.

2. Формування психологічної прихильності матері до дитини залежить від різних факторів: взаємодія, спілкування, взаєморозуміння та емоційна підтримка. Важливо, щоб мати була в змозі виявляти емпатію, розуміти та сприймати почуття дитини, а також виявляти теплоту та турботу. Це допомагає зміцнити зв'язок між матір'ю та дитиною, сприяє психологічному розвитку дитини та її емоційному благополуччю.

3. Емпатійний потенціал особистості матері визначається її здатністю почувати та розуміти емоції, почуття та потреби дитини. Цей потенціал є

основою формування психологічної прихильності до дитини, оскільки він дозволяє матері виявляти емпатію, бути на одній хвилі з дитиною та реагувати на її потреби. Емпатійний потенціал матері може бути розвинутим через практику сприйняття та виявлення емоцій дитини, активне слухання та сприйняття її почуттів, а також через власний розвиток соціальних навичок та емоційної інтелігентності.

Отже, особливості психологічної прихильності матері до дитини є складним і багатогранним явищем, яке визначається рядом чинників. Розуміння цих особливостей може сприяти покращенню взаємин між батьком та дитиною, сприяти психологічному розвитку дитини та створенню гармонійного середовища для її зростання.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРИХИЛЬНОСТІ МАТЕРІ ДО ДИТИНИ

2.1. Організація та методики дослідження особливостей психологічної прихильності матері до дитини

Емпіричне дослідження особливостей психологічної прихильності матері до дитини ґрунтувалося на теоретичних положеннях, розглянутих у першому розділі.

Актуальність. Психологічна прихильність матері до дитини є ключовим аспектом взаємодії між батьком і дитиною, який має велике значення для психологічного розвитку дитини. Емпіричні психологічні дослідження цієї проблематики стають все більш актуальними, оскільки вони допомагають краще зрозуміти фактори, що впливають на психологічну прихильність матері до дитини.

Нами було розроблено програму та план емпіричного психологічного дослідження на тему «Особливості психологічної прихильності матері до дитини»:

1. Вступ:

Опис проблеми: визначення поняття психологічної прихильності матері до дитини.

Актуальність дослідження: пояснення важливості вивчення проблеми для покращення взаємодії між батьками та дітьми, а також для розвитку психологічного благополуччя сім'ї.

2. Мета дослідження: визначення основної мети дослідження - вивчити особливості психологічної прихильності матері до дитини.

3. Завдання дослідження:

Провести аналіз літератури щодо психологічної прихильності матері до дитини.

Розробити методику для вимірювання рівня психологічної прихильності матері до дитини.

Збирати та аналізувати дані за допомогою обраної методики.

Зробити висновки та рекомендації на основі отриманих результатів.

4. Методологія дослідження:

Вибір методу: опитування, спостереження, психологічні тести, інтерв'ю.

Вибір об'єкту та суб'єкта дослідження: матері з дітьми молодшого шкільного віку.

Обґрунтування обсягу та тривалості дослідження.

5. План дослідження:

Етап 1: Проведення літературного огляду.

Етап 2: Розробка методики дослідження.

Етап 3: Збір та аналіз даних.

Етап 4: Формулювання висновків та рекомендацій.

6. Очікувані результати: прогнозовані результати дослідження та їх можлива практична цінність.

7. Висновки: підсумок проведеного дослідження, його значущість та можливості подальших досліджень у цьому напрямку.

Таким чином, емпіричне психологічне дослідження на тему «Особливості психологічної прихильності матері до дитини» має на меті вивчити і проаналізувати цей аспект взаємодії у сучасному суспільстві та надати рекомендації для його оптимізації.

Проблема психологічної прихильності матері до дитини полягає в тому, що не завжди взаємодія між матір'ю та дитиною є гармонійною та емоційно насиченою. Чинники, такі як стрес, втома, недостатність часу для спілкування або негативні емоції, можуть впливати на рівень психологічної прихильності матері до дитини. Недостатня увага та підтримка з боку матері

можуть призвести до розвитку проблем у психологічному стані дитини та взаємин між ними.

Зростання інтересу до проблем дитячо-батьківських відносин зумовлено новими соціальними, культурними та економічними змінами у сучасному суспільстві. Дитячо-батьківські відносини є складним психологічним феноменом, який є результатом культурно-історичного розвитку людини. Це досить мінливе явище, що формується під впливом суспільних і цінностей. Відносини з батьками є фундаментом створення решти соціальних зв'язків людини. Прихильність матері до дитини – це емоційний зв'язок, що виникає матір'ю та дитиною у структурі їх довготривалих, стійких, емоційно наповнених відносин. Ці відносини регулюються ментальною робочою моделлю, яку мати конструює з власного досвіду взаємин зі своєю матір'ю.

Зв'язок між психологічною близькістю матері та дитини та психологічною прихильністю матері до дитини полягає в тому, що емоційна теплота, сприйняття потреб та почуття безпеки є основними складовими здорового психологічного розвитку дитини. Якщо мати виявляє психологічну близькість до своєї дитини, це сприяє формуванню стабільних емоційних зв'язків та позитивному розвитку особистості дитини. Психологічна прихильність матері до дитини виявляється у висловленні любові, сприянню самостійності та розвитку дитини, а також у взаєморозумінні та підтримці.

Саме тому вивчення особливостей психологічної прихильності матері до дитини є актуальним. Не викликає сумнівів той факт, що у становленні та реалізації відносин між матір'ю та дитиною центральним та визначальним є саме материнське ставлення. Воно лежить в основі всієї поведінки матері, тим самим створюючи унікальну для дитини ситуацію розвитку, в якій формуються її індивідуально-психологічні особливості, що відбиваються на утримання життя людини у процесі дорослішання.

Об'єкт дослідження: феномен «прихильності» в психології.

Предмет дослідження: особливості психологічної прихильності матері до дитини.

Мета дослідження: вивчити особливості психологічної прихильності матері до дитини та визначити вплив емпатійного потенціалу матері на цей процес.

Гіпотеза дослідження: існує зв'язок між типом прихильності матері до дитини та емпатійним потенціалом особистості матері.

Завдання емпіричного дослідження:

1. Проаналізувати літературу з проблеми формування прихильності матері до своєї дитини у психологічній науці.
2. Підібрати діагностичні методики та провести емпіричне дослідження, спрямоване на вивчення особливості психологічної прихильності матері до дитини.
3. Виявити зв'язок між типом прихильності матері до дитини та емпатійним потенціалом особистості матері.
4. Провести аналіз отриманих даних та сформулювати висновки.

Структурно процес емпіричного дослідження було поділено на етапи:

На першому етапі здійснювалося вивчення психологічної, науково-методологічної літератури щодо проблеми дослідження, узагальнення та аналіз існуючих психодіагностичних методик дослідження феномену психологічної прихильності, вибір методик емпіричного дослідження. Узагальнення та аналіз літературних джерел дозволили глибше зрозуміти особливості психологічної прихильності матері до дитини.

На другому етапі проводилося емпіричне дослідження особливостей психологічної прихильності матері до дитини.

На третьому етапі були проведені: аналіз та математична обробка одержаних результатів, формулювання висновків з проведеного дослідження та оформлення роботи.

Операціоналізація понять.

Психологічна прихильність матері до дитини – це психологічний стан, який виявляється у висловленні любові, підтримці, розумінні та сприянні самостійності та розвитку дитини. Це взаємне емоційне зв'язок між матір'ю та дитиною, що базується на взаєморозумінні, довірі та підтримці.

Типи прихильності:

1. Унікаючо-відкидаючий тип прихильності: цей тип відносин характеризується відсутністю взаємодії та відчуттям відкидання з боку матері. Мати може уникати фізичного та емоційного контакту з дитиною, не проявляти інтерес до її потреб та емоцій.

2. Тривожно-унікаючий тип прихильності: у таких відносинах мати може проявляти тривогу та невпевненість у власних можливостях як батька. Вона може уникати емоційного контакту з дитиною через страх перед невдачею.

3. Тривожний тип прихильності: цей тип відносин характеризується надмірною турботливістю та перейманням матері за дитину. Мати може бути перейманою тривогою, що може впливати на розвиток дитини та її самостійність.

4. Безпечний (надійний) тип прихильності: цей тип відносин характеризується стабільним та позитивним емоційним зв'язком між матір'ю та дитиною. Мати проявляє тепло, підтримку, розуміння та надійність у взаєминах з дитиною, що сприяє її психологічному розвитку та самовизначенню.

Важливо розуміти, що тип прихильності матері до дитини може впливати на психологічний розвиток останньої. Тому важливо намагатися створити теплі, позитивні та підтримуючі взаємини між матір'ю та дитиною, щоб сприяти її емоційному та соціальному зростанню.

Існує кілька підтипів формування надійної психологічної прихильності матері до дитини, які можуть відображати різні аспекти їх взаємодії:

1. Емоційна прихильність: цей тип прихильності виявляється у вираженні любові, тепла, заспокоєння та підтримки дитини. Мати виявляє

свою емоційну залученість до дитини через вираз обличчя, голосу, жестикуляцію та фізичний контакт.

2. Когнітивна прихильність: цей тип прихильності виявляється у розумінні та підтримці розвитку дитини. Мати стимулює когнітивний розвиток дитини, сприяючи її навчанню, розв'язанню проблем та розвитку креативності.

3. Соціальна прихильність: цей тип прихильності виявляється у підтримці соціальних навичок та взаємодії дитини з іншими людьми. Мати допомагає дитині розвивати навички спілкування, емпатії та взаємодії з оточуючими.

Психологічна прихильність матері до дитини може виявлятися у різних аспектах – емоційному, когнітивному та соціальному. Комбінація цих типів прихильності сприяє формуванню здорових та гармонійних взаємин між матір'ю та дитиною, сприяючи психологічному розвитку та самовизначенню дитини.

Психологічна близькість – це емоційна та психологічна зв'язаність між людьми, яка виявляється у взаєморозумінні, спільних цінностях, взаємному довірі та підтримці. Це позитивне емоційне сприйняття одне одного, яке сприяє формуванню глибоких та стабільних взаємин.

Емпатійний потенціал – це здатність сприймати та розуміти емоції, почуття та потреби інших людей, а також виявляти співчуття та підтримку у важких ситуаціях. Це важлива складова емоційного і соціального інтелекту, яка сприяє побудові позитивних та глибоких взаємин з іншими людьми.

Методи та методики дослідження:

Для вивчення особливості психологічної прихильності матері до дитини були використані теоретичні та емпіричні методи наукового дослідження:

1. Методи збору теоретичної інформації: оглядово-аналітичний (метод вивчення та аналізу літератури), систематизація та узагальнення.

2. Емпіричні методи: психологічна діагностика.

3. Методи обробки даних: методи кількісного та якісного аналізу: математичні методи статистичної обробки даних (статистичний аналіз, кореляційний аналіз та ін.). Статистичні розрахунки виконані з використанням комп'ютерної програми для психологів – SPSS-26.

4. Інтерпретаційні методи: структурний метод, табличний та графічний аналіз.

Метод психологічної діагностики включає в себе різноманітні методики та інструменти, що дозволяють збирати, аналізувати та інтерпретувати дані про психологічні явища та процеси.

Основні методи кількісного та якісного аналізу даних у психологічній діагностиці включають математичні методи статистичної обробки даних та інтерпретаційні методи.

Методи кількісного аналізу включають у себе статистичний аналіз, який дозволяє описувати та узагальнювати отримані дані за допомогою числових показників. Статистичний аналіз включає в себе розрахунок середнього значення, медіани, моди, дисперсії, стандартного відхилення та інших показників, які допомагають розуміти розподіл даних та виявляти закономірності досліджуємого явища.

Кореляційний аналіз є іншим важливим методом кількісного аналізу, який дозволяє встановлювати зв'язки між різними змінними та оцінювати ступінь їх взаємозв'язку. Цей метод дозволяє визначити, чи існує статистично значущий зв'язок між двома або більше змінними.

Інтерпретаційні методи включають в себе структурний метод, який дозволяє аналізувати внутрішню структуру даних та виявляти основні компоненти чи фактори.

Табличний аналіз полягає у порівняльному аналізі даних у формі таблиць для виявлення закономірностей та взаємозв'язків. Графічний аналіз передбачає використання діаграм, графіків та інших графічних зображень для візуалізації та ілюстрації результатів дослідження.

Використання цих методів у психологічному дослідженні дозволяє отримати об'єктивну та науково обґрунтовану інформацію про психологічні процеси та явища, що в свою чергу сприяє розвитку науки про психологію та покращенню практичних застосувань у цьому напрямку.

Як методи отримання емпіричних даних було обрано стандартизовані методики:

1. Шкала психологічної близькості (А.Карелін)
2. Тест на тип прихильності (Attachment Style Quiz) (Т. Гібсон).
3. Тест емпатійного потенціалу особистості (І. Юсупов).

Шкала психологічної близькості (А. Карелін) складається з 11 тверджень.

- максимальний ступінь близькості – 11,
- мінімальний ступінь близькості – 1.

Тест на тип прихильності (Attachment Style Quiz) Т. Гібсон визначає тип уподобання, що допомагає впоратися зі зв'язаними з ним травмами та побудувати по-справжньому щасливі стосунки.

Типи прихильності: уникаючо-відкидаючий; тривожно-уникаючий; тривожний; безпечний (надійний).

Тест емпатійного потенціалу особистості досліджує «емпатійний потенціал», під яким автор методики розуміє схильність особистості до відчуття-проникнення в об'єкти соціальної природи, тобто здатність до прийняття ролі, афіліацію та досвід даного переживання в емоційній пам'яті випробуваного.

Емпірична база дослідження та вибірка:

Дослідження проходило на протязі 2023-2024рр. в м. Запоріжжя на базі Запорізької гімназії № 1 ім. Т.Г. Шевченко (вул. Шкільна, 11, Запоріжжя, Запорізька область, 69000).

В дослідженні взяло участь 40 осіб, жінки (матері), які мають дітей молодшого шкільного віку у віці від 30 до 36 років. Середній вік у вибірці випробуваних складає 34,2 роки.

2.2. Аналіз результатів дослідження

На початку дослідження нами було виявлене рівень психологічної близькості матерів та дітей за методикою «Шкала психологічної близькості» (А. Карелін) (табл.2.1.)

Таблиця 2.1.

Рівень психологічної близькості матерів та дітей за методикою «Шкала психологічної близькості» (А. Карелін)

рівень психологічної близькості	кількість, осіб	питома вага, %
високий	21	52,50%
середній	15	37,50%
низький	4	10,00%
всього	40	100,00%

Як бачимо з табл. 2.1. більшість матерів в групі мають високий рівень формування психологічної близькості з дітьми: 21 мати (52,5%). Середній рівень психологічної близькості з дітьми мають 15 матерів (37,5%). Низький рівень формування психологічної близькості виявлено в 4 осіб (10%) (рис.2.1.).

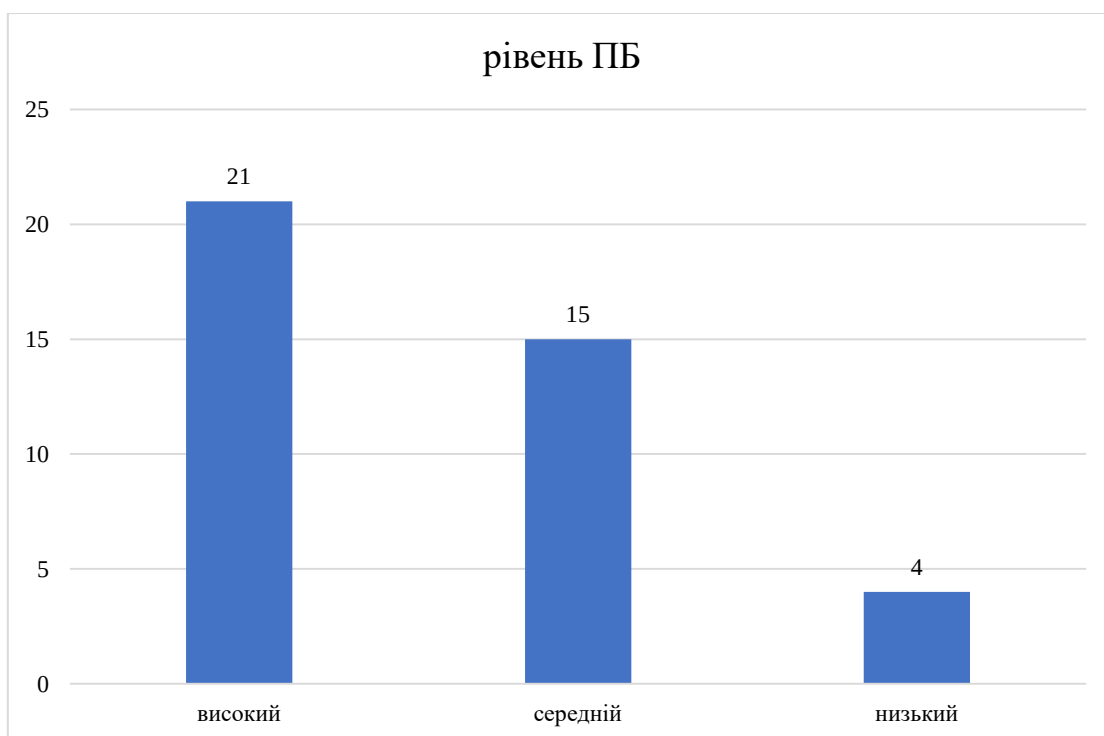

Рис.2.1. Рівень психологічної близькості матерів та дітей

Як бачимо з рисунку 2.1. більшість матерів (52,5%), що прийняли участь в емпіричному дослідженні мають високий рівень психологічної близькості зі своїми дітьми, що характеризується глибоким емоційним зв'язком, взаємним розумінням та підтримкою. Матері та діти відчують велику емоційну згоду, можуть відкрито спілкуватися, довіряти одне одному і взаємно підтримувати у складних ситуаціях.

Середній рівень психологічної близькості означає наявність емоційного зв'язку між матерями та дітьми, але можливо відсутність повного розуміння та співчуття. Вони можуть взаємодіяти, але відносини не завжди є дуже глибокими або інтенсивними.

Низький рівень психологічної близькості, що було виявлено у 4 осіб (10%) характеризується відсутністю емоційного зв'язку між матерями та дітьми. Вони можуть бути дистанційовані, неспроможні спілкуватися відверто або взаємодіяти з розумінням та підтримкою. Такий деструктивний рівень близькості може виникати через різні фактори, такі як: відсутність часу для спілкування, конфлікти або негативний досвід у минулому. Настає період, коли у матері, яка виявила перші ознаки дорослішання у своїй

дитини, з'являються суперечливі почуття. Залежно від того, як вона поводитиметься з цими почуттями, і складатимуться довірчі чи відсторонені взаємини у діаді мати-дитина. Найважливішою умовою формування високого рівня психологічної близькості між матір'ю та дитиною є вміння побудови рівноправного діалогу, а головним показником наявності позитивної динаміки формування взаємин у діаді мати-дитина – відмова від авторитарної позиції матері щодо дитини. Нагадаємо також, що однією із складових психологічної близькості є довіра батьків до своїх дітей.

Забезпечення високого рівня психологічної близькості між матерями та дітьми є важливим для створення міцних сімейних взаємин, психологічного благополуччя та розвитку дитини.

Середні показники по вибірці, отримані в результаті статистичної обробки даних діагностики наведені в табл.2.2.

Таблиця 2.2.

**Аналіз результатів статистичних розрахунків показника
психологічної близькості матерів та дітей**

Показник	Результат
Середнє	5,925
Стандартна помилка	0,314984
Медіана	6
Мода	6
Стандартне відхилення	1,992132
Дисперсія вибірки	3,96859
Експес	-0,02028
Асиметричність	-0,81306
інтервал	8
Мінімум	1
Максимум	9
Сума	237
Рівень надійності (95,0%)	0,637115

Як бачимо в таблиці 2.2., середній показник психологічної близькості в вибірці складає $(5,92 \pm 0,99)$ вище за середній рівень. Результати діагностики показника психологічної близькості матерів до дітей свідчать про те, що середнє значення даного показника складає 5,925, що може вказувати на те,

що більшість матерів виявляють високий рівень психологічної близькості до своїх дітей.

Стандартна помилка оцінки становить 0,314984, що вказує на ступінь точності цього оцінювання. Медіана та мода дорівнюють 6, що свідчить про те, що більшість матерів мають значення показника близькості навколо цього значення.

Стандартне відхилення складає 1,992132, що вказує на розкид значень навколо середнього значення. Дисперсія вибірки дорівнює 3,96859, що також свідчить про розкид значень.

Екссес та асиметричність показують, що розподіл значень може бути трохи зміщений вліво та мати легку плоскість.

Рівень надійності (95,0%) складає 0,637115, що може вказувати на достатню надійність результатів дослідження. Рівень психологічної близькості матері та дитини вище середнього можливо охарактеризувати як дуже теплі та близькі стосунки між матір'ю та дитиною, де вони взаємодіють і спілкуються активно, відчуючи велику емоційну зв'язаність один з одним. Такі стосунки свідчать про надійну прихильність матерів до своїх дітей, вони можуть сприяти психологічному благополуччю та розвитку дитини, а також підтримувати позитивний клімат в сім'ї.

Наступним етапом дослідження стала діагностика типу прихильності матері до дитини за методикою Т. Гібсон (табл.2.3.).

Таблиця 2.3.

**Аналіз результатів діагностики типу прихильності матерів до дітей
за методикою Т. Гібсон**

Показник	Тип прихильності			
	надійна	тривожна	тривожно-уникаючий	уникаючо-відкидаючий
Середнє	6,125	2,325	1,075	1,75
Стандартна помилка	0,330477	0,233116	0,083109	0,2721
Медіана	7	2	1	1
Мода	7	2	1	1

Стандартне відхилення	2,090117	1,474353	0,525625	1,720912
Дисперсія вибірки	4,36859	2,173718	0,276282	2,961538
Екссес	1,942686	3,590547	0,855999	4,535583
Асиметричність	-1,48676	1,625173	0,103849	1,966085
інтервал	9	7	2	8
Мінімум	0	0	0	0
Максимум	9	7	2	8
Сума	245	93	43	70
рахунок	40	40	40	40
Рівень надійності (95,0%)	0,668452	0,471521	0,168103	0,550374

Як видно з таблиці 2.3. в більшості матерів (26 осіб, 52%) в групі сформовано надійний тип психологічної прихильності до дітей ($6,12 \pm 2,09$). Отримані результати показують, що середній бал прихильності матерів до дітей в групі становить 6,125, що свідчить про високий рівень прихильності. Медіана та мода дорівнюють 7, що вказує на те, що більшість оцінок знаходяться навколо цього значення. Стандартне відхилення становить 2,090117, що свідчить про незначний розкид даних навколо середнього значення.

За результатами аналізу можна сказати, що більшість матерів в групі виявляють стабільну та виражену прихильність до своєї дитини. Інтервал надійності 95% дорівнює 0,668452, що означає, що з великою ймовірністю результати відображають реальний стан справ.

У цілому, результати статистичного аналізу свідчать про те, що між більшістю матерів та дітей існують теплі та позитивні стосунки з вираженою прихильністю з боку матері (рис.2.2.).

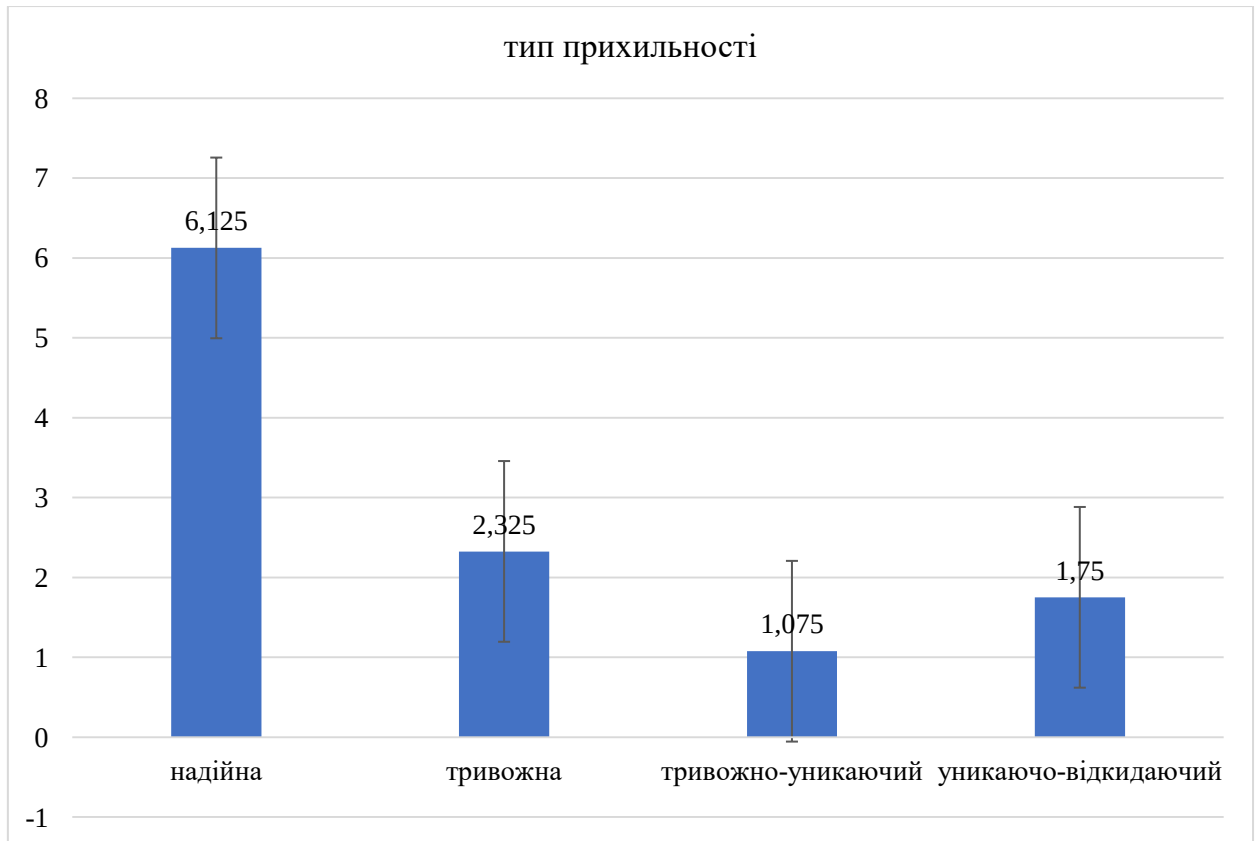

Рис.2.2. Розподіл типів психологічної прихильності матерів до дітей в групі

Як наглядно видно на рисунку 2.2. більшість матерів у вибірці мають надійну прихильність до своєї дитини. Надійний тип психологічної прихильності матері до дитини характеризується стійким, стабільним та постійним проявом позитивних почуттів, уваги та дбайливості до дитини. Мати з цим типом прихильності виявляє велику теплоту, турботу та підтримку у взаємодії з дитиною. Надійний тип прихильності матері до дитини характеризується забезпеченням безпеки та захисту для дитини, створенням стабільного та спокійного середовища, а також високим рівнем емпатії, теплоти та ласки у стосунках з дитиною, активним виявленням емоційної підтримки.

Основні ознаки надійного типу психологічної прихильності матері до дитини включають:

1. Теплоту та ласку: мати виявляє натхнення та радість в спілкуванні з дитиною, проявляє ніжність та ласку у взаємодії.

2. Дбайливість та увагу: мати пильно стежить за потребами та добробутом дитини, виявляє увагу до її емоційного стану та фізичного комфорту.

3. Підтримку та емоційну стабільність: мати є опорою для дитини, надає психологічну підтримку у складних ситуаціях, є стабільною та емоційно доступною.

4. Взаємодію та спільність: мати активно взаємодіє з дитиною, сприяє розвитку позитивних взаємин, спільних ігор та занять.

5. Довіру та впевненість: мати виявляє довіру до дитини, позитивне ставлення та впевненість у її можливостях.

Узагальнюючи, надійний тип психологічної прихильності матері до дитини характеризується глибокими, позитивними та стабільними стосунками, що сприяють психологічному розвитку та добробуту дитини.

Середній показник за тривожним типом прихильності у вибірці складає $(2,325 \pm 1,47)$. За результатами діагностики виявлено, що в 10 матерів в групі (24%) сформовано тривожний тип психологічної прихильності.

Тривожний тип психологічної прихильності матері до дитини характеризується підвищеним рівнем тривоги, нестабільністю та недостатньою емоційною підтримкою у взаємодії з дитиною. Мати з цим типом прихильності може демонструвати певні ознаки тривоги, нервозності та неспокою у стосунках з дитиною.

Тривожна прихильність характеризується жертівністю, прагненням матері «порадувати дитину» навіть на шкоду власним інтересам, постійним страхом бути відкинутою дитиною та страхом самотності.

Основні ознаки тривожного типу психологічної прихильності матері до дитини включають:

1. Переживання тривоги: мати може виявляти підвищену тривогу щодо добробуту та безпеки дитини, переживати за її майбутнє та розвиток.

2. Нестабільність та нервозність: мати може бути нестабільною у виявленні емоцій, реагувати нервово на стресові ситуації або зміни в поведінці дитини.

3. Недостатню емоційну підтримку: мати може виявляти обмежену здатність виявляти теплоту та ласку у взаємодії з дитиною, бути віддаленою або замкненою емоційно.

4. Перфекціонізм та контроль: мати може мати тенденцію до перфекціонізму у вихованні дитини, встановлювати високі стандарти та контролювати її поведінку.

5. Вимогливість та недовіру: мати може бути вимогливою до дитини, виявляти недовіру до її можливостей або намагатися контролювати кожний аспект її життя.

Узагальнюючи, тривожний тип психологічної прихильності матері до дитини характеризується напруженими стосунками, нестабільними емоціями та певною недостатністю емоційної підтримки, що може впливати на психологічний розвиток та самопочуття дитини.

За результатами діагностики, у 3 осіб (7,5%) сформовано тривожно-уникаючий тип психологічної прихильності. Цей тип прихильності характеризується великою тривогою та стресом, які викликають бажання уникати або ухилятися від близьких емоційних стосунків з дитиною. Люди з цим типом прихильності можуть виявляти страх перед виявленням емоційної близькості та відчуженням від дитини.

У 1 матері (2,5%) сформовано уникаючо-відкидаючий тип психологічної прихильності. Цей тип прихильності характеризується відмовою від емоційного зв'язку з дитиною та вираженням відкритої ворожості або відкиданням її потреб. Мати з цим типом прихильності може бути дистанційованою, ворожо налаштованою або навіть агресивною у стосунках з дитиною.

Слід зауважити на те, що з усіма типами психологічної прихильності матері до дитини можна працювати, але прагнути потрібно до безпечної

прихильності. Інші моделі можуть призвести до формування хворих звичок і посилення негативних переконань (хоча це й не обов'язково). Важливо пам'ятати: тип уподобання – це не діагноз. Це просто патерн, який сформувався у вас з часом під впливом набутого досвіду. Патерни можна змінити навмисно, або можуть змінитися самі – у результаті набуття нового досвіду. Усвідомивши це, можна побудувати якісні стосунки зі своєю дитиною.

Наступним етапом дослідження стала діагностика емпатійного потенціалу матерів (табл. 2.4.).

Таблиця 2.4.

Результати діагностики рівня емпатійного потенціалу матерів за методикою І. М. Юсупова

емоційний потенціал	кількість, осіб	питома вага, %
високий	24	60,00%
середній	12	30,00%
низький	4	10,00%
всього	40	100,00%

Як бачимо в табл. 2.4., більшість матерів у вибірці мають високий емпатійний потенціал: 24 особи (60%). 12 матерів виявили середній рівень розвитку емпатійного потенціалу (30%). В 4 осіб (10%) у вибірці виявлено низький рівень розвитку емпатійного потенціалу (рис.2.3.).

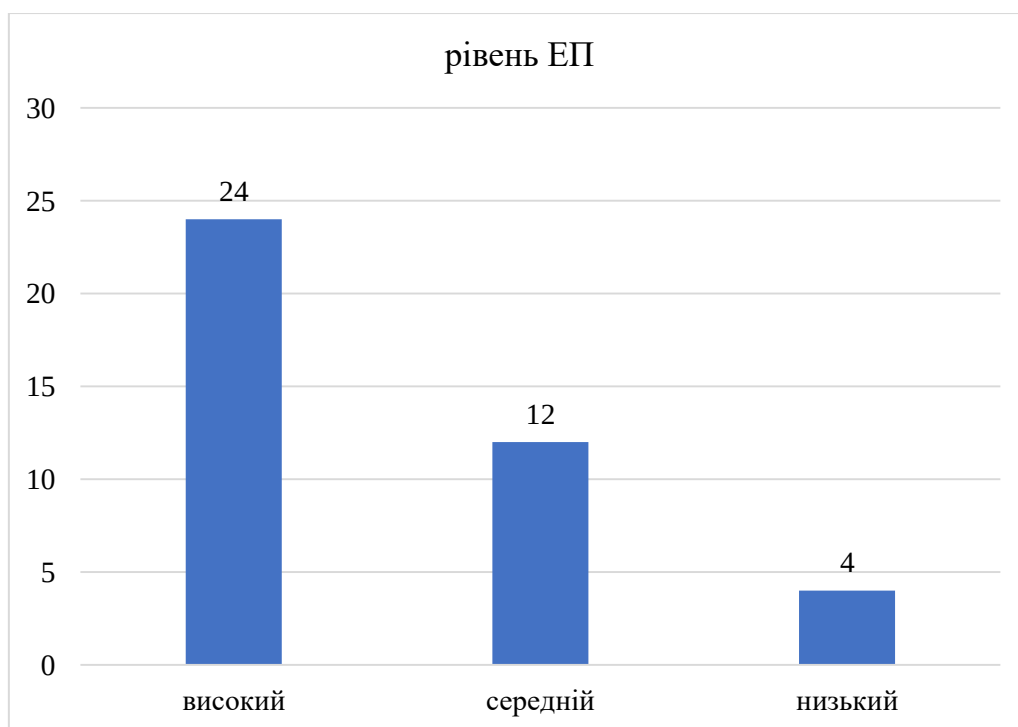

Рис.2.3. Рівень емпатійного потенціалу матерів у вибірці

За наведеними на рисунку 2.3. даними, можна сказати, що більшість матерів у вибірці мають високий емпатійний потенціал по відношенню до своїх дітей (60%). Це означає, що ці матері виявляють високий рівень спроможності сприймати та розуміти емоції та почуття своїх дітей, виявляють теплоту, ласку та розуміння у стосунках з ними.

12 матерів виявили середній рівень розвитку емпатійного потенціалу до своїх дітей (30%). Це означає, що ці матері можуть виявляти емпатію та розуміння у стосунках з дітьми, але можуть потребувати додаткових зусиль для розвитку цих навичок.

Матері з високим та нормальним емпатійним потенціалом характеризуються турботливістю, спроможністю відчувати та розуміти емоції своїх дітей, вмінням підтримувати їх у складних ситуаціях. Вони здатні відчувати емоційні потреби дітей і реагувати на них відповідним чином, створюючи теплу та підтримуючу атмосферу в сім'ї.

У 4 осіб у вибірці виявлено низький рівень розвитку емпатійного потенціалу. Це може свідчити про обмежену здатність цих матерів

сприймати та розуміти емоції своїх дітей, а також про відсутність емпатичного підходу у стосунках з ними. Матері з низьким розвитком емпатії можуть бути менш чутливими до потреб та емоцій своїх дітей. Вони можуть проявляти більше егоїстичної поведінки, не завжди розуміючи чи виявляючи інтерес до почуттів дитини. Такі матері можуть бути менш спроможними створювати емоційний зв'язок з дитиною та надавати їй необхідну підтримку.

Загалом, розвинений емпатійний потенціал у матерів може сприяти побудові глибоких та емоційно близьких стосунків з дітьми, сприяти їх психологічному розвитку та самопочуттю. Важливо пам'ятати про важливість емпатії у вихованні та взаємодії з дітьми.

Середні показники по вибірці, отримані в результаті статистичної обробки даних діагностики наведені в табл.2.5.

Таблиця 2.5.

**Аналіз результатів статистичних розрахунків показника
емпатійного потенціалу матерів**

Показник	Результат
Середнє	65,8125
Стандартна помилка	0,112846
Медіана	64
Мода	64
Стандартне відхилення	7,94258
Дисперсія вибірки	8,24851
Екссес	-0,12325
Асиметричність	-0,89227
Мінімум	10
Максимум	86
Рівень надійності (95,0%)	0,521497

Як бачимо в таблиці 2.5., середній показник розвитку емпатійного потенціалу в вибірці складає $(65,81 \pm 7,94)$ вище за середній рівень (нормальний емпатійний потенціал). Результати діагностики показника свідчать про те, що більшість матерів виявляють високий рівень емпатичності до своїх дітей.

Нормальний рівень емпатії в середньому по вибірці вказує на здатність більшості матерів сприймати, розуміти та відчувати емоції і почуття інших

людей. Особа з нормальним рівнем емпатії може ефективно відчувати та розуміти емоційний стан інших, виявляти теплоту, розуміння та підтримку у спілкуванні та взаємодії з ними.

Основні ознаки нормального рівня емпатії включають:

1. Здатність активно слухати та сприймати почуття та емоції інших людей.
2. Виявлення співчуття, розуміння та підтримки у важких ситуаціях.
3. Здатність покласти себе на місце іншої людини та розуміти її переживання.
4. Виявлення турботи та уваги до емоційного стану інших.
5. Емоційна чутливість та здатність виявляти адекватну реакцію на емоційний стан інших.

Люди з нормальним рівнем емпатії зазвичай мають здатність побачити ситуацію з точки зору іншої людини, проявляють бажання допомогти та підтримати інших у складних ситуаціях. Нормальний рівень емпатії є важливим для побудови гармонійних взаємовідносин, розвитку спілкування та ефективної взаємодії з оточуючими людьми.

Стандартна помилка оцінки становить 0,11, що вказує на ступінь точності цього оцінювання. Медіана та мода дорівнюють 64, що свідчить про те, що більшість матерів мають значення показника близькості навколо цього значення.

Стандартне відхилення складає 7,94, що вказує на розкид значень навколо середнього значення. Дисперсія вибірки є мірою розкиду даних у вибірці. Якщо дисперсія вибірки дорівнює 8,24, це свідчить про те, що дані у вибірці розподілені досить широко і мають значний розкид. Чим вище значення дисперсії, тим більший розкид даних і тим менша однорідність вибірки.

Також необхідно вказати про можливість та необхідність розвитку здібностей до емпатії в 4 матерів у вибірці, що мають недостатньо розвиненою здатність до емпатії.

Далі, для підтвердження висунутої на початку дослідження гіпотези про зв'язок між типом прихильності матері до дитини та емпатійним потенціалом особистості матері нами було проведено кореляційний аналіз (табл. 2.6.).

Таблиця 2.6.

Виявлення кореляційного зв'язку між типом прихильності матері до дитини та емпатійним потенціалом особистості матері (n=40)

ро Пірсона					
Тип прихильності	Надійна (НП)	Тривожна (ТП)	тривожно-уникаючий (ТУ)	уникаючо-відкидаючий (УВ)	Емоційний потенціал (ЕП)
НП	1				
ТП	-0,50445*	1			
ТУ	-0,10211	0,232436	1		
УВ	-0,70395**	-0,12885	0,077953	1	
ЕП	0,852127**	-0,4891	-0,1659	-0,62639	1

*. Кореляція значуща на рівні 0.05 (2-ст).

**. Кореляція значуща на рівні 0.01 (2-ст).

Статистичні розрахунки було виконано нами з використанням пакету програм для психологів – SPSS-27. При аналізі результатів дослідження загальна інформативність ознак становить 87,3% зі 100%, що є дуже добрим показником інформативності.

Виходячи з таблиці 2.6., можна судити про те, що існує тісний позитивний взаємозв'язок між показниками високого рівня емоційного потенціалу матерів та типом надійної прихильності матері до дитини ($r=,852^{**}$).

Виявлено негативний тісний взаємозв'язок між показником емоційного потенціалу та уникаючо-відкидаючим типом прихильності матері до дитини ($r=-,703^{**}$). Слід зазначити, що з негативною кореляції змінні мають зворотний взаємозв'язок: при низькому рівні емоційного потенціалу матері формується уникаючо-відкидаючий тип прихильності.

В результаті обробки отриманих результатів дослідження нами було виявлено кореляційні зв'язки між показником емоційного потенціалу матерів та типом прихильності до дитини (рис.2.4.).

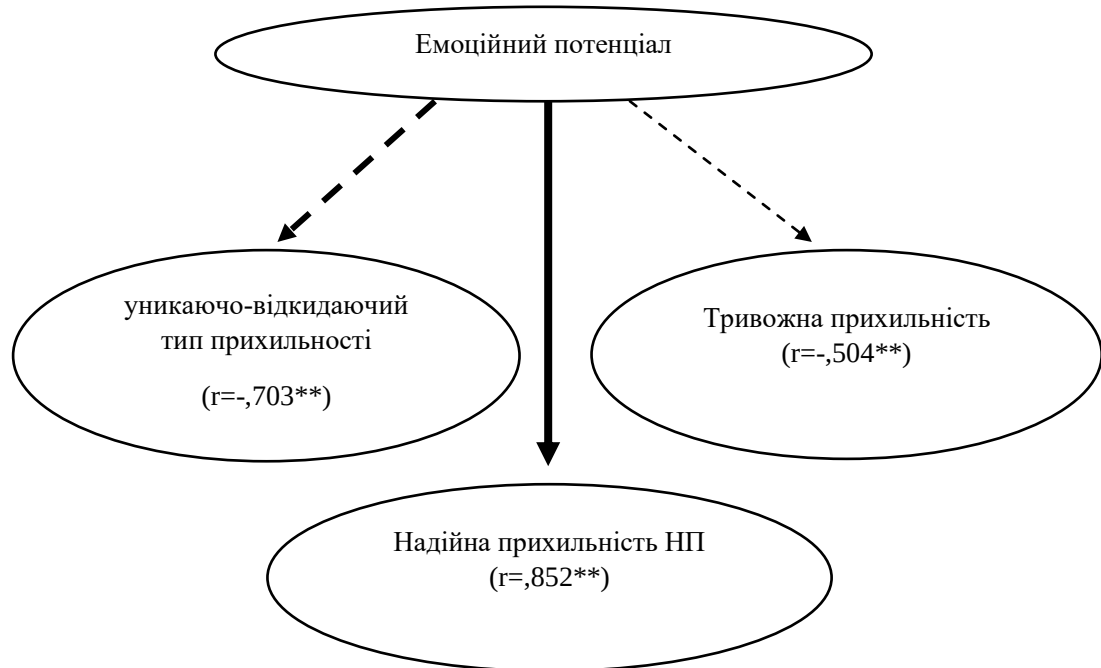

Рис.2.4. Кореляційна плеяда «зв'язок між типом прихильності матері до дитини та емпатійним потенціалом особистості матері»

Таким чином, можна зробити висновок про наявність кореляційних зв'язків між особливостями прихильності матері до дитини та емоційним потенціалом особистості матері. Виявлено, що особливості прихильності матері до дитини формуються залежно від її емоційного потенціалу.

Отримані результати свідчать про тісний позитивний взаємозв'язок між показниками високого рівня емоційного потенціалу матерів та надійним типом прихильності матері до дитини. Це означає, що матері з високим емпатійним потенціалом частіше проявляють надійну прихильність до своєї дитини, вони більш турботливі, спроможні відчувати та розуміти її емоції і потреби, створюючи тепле та підтримуюче середовище для взаємодії.

З іншого боку, виявлено негативний тісний взаємозв'язок між показником емоційного потенціалу та унікаючо-відкидаючим типом прихильності матері до дитини. Це означає, що матері з низьким розвитком емпатії можуть бути більш схильними до унікаючо-відкидаючого стилю взаємодії з дитиною, не проявляючи достатньої турботливості та сприйнятливості до її потреб.

Отже, ці результати підкреслюють важливість емпатії матерів у створенні позитивних та надійних взаємин з дитиною. Материнська емпатія грає ключову роль у формуванні здорового емоційного зв'язку між матір'ю та дитиною, що сприяє психологічному розвитку та благополуччю дитини.

2.3. Пропозиції із формування надійної психологічної прихильності матері до дитини

Проблема розвитку надійної психологічної прихильності матері до дитини є актуальною та важливою для сучасного суспільства. Психологічна прихильність матері є однією з ключових складових здорового емоційного розвитку дитини, адже саме відносини з близькими дорослими впливають на формування особистості та психічного стану малюка.

Однією з проблем, які можуть впливати на розвиток надійної психологічної прихильності матері до дитини, є стресове навантаження та втома, які супроводжують материнство. Сучасні матері часто знаходяться під великим тиском: вони поєднують роботу та сімейне життя, стикаються з фінансовими труднощами та соціальними викликами. Це може призвести до втоми, роздратування та втрати терпимості, що ускладнює побудову позитивних взаємин з дитиною.

Іншою проблемою є відсутність емоційної підтримки та розуміння з боку оточення. Материнство може бути самотнім шляхом, особливо для молодих матерів або тих, хто не має достатньої підтримки від родини чи

друзів. Відчуття самотності та невпевненості можуть пригнічувати материнські інстинкти та ускладнювати сприйняття потреб дитини.

Також, важливою проблемою є недостатня свідомість про важливість психологічної прихильності для розвитку дитини. Деякі матері можуть не бути свідомими впливу своїх дій та словесного спілкування на емоційний стан та самопочуття дитини. Брак уваги до цього аспекту може призвести до недбалості у взаємодії з дитиною та втрати можливостей для позитивного сприйняття світу.

Отже, проблема розвитку надійної психологічної прихильності матері до дитини потребує уваги та розв'язання. Необхідно сприяти психологічному здоров'ю матерів, надавати їм психологічну підтримку та освіту щодо важливості емоційного контакту з дитиною. Також важливо створювати умови для сприятливого середовища для розвитку надійних взаємин між матерями та дітьми. Лише шляхом усунення цих проблем можна забезпечити позитивний емоційний розвиток дитини та зміцнення сімейних зв'язків.

Результати проведеного дослідження виявили факт наявності деструктивних типів прихильності в діадах мати-дитина, а також порушень, пов'язаних з розвитком емоційної сфери матерів.

У повсякденному житті матері найчастіше відчують труднощі виховного характеру. Виховання як соціалізуючий процес, перш за все, вирішує проблему адаптації дитини до самостійного життя, навчання правил і норм соціально прийнятої поведінки, доброго ставлення, любові до матері та інших близьких. Батьки повинні знати, що не адекватні виховні підходи з їхнього боку (гіпоопіка, фізичні покарання, гіперопіка та ін.) формують особистісну нестійкість дитини, завдають колосальної шкоди її психічному здоров'ю.

Відзначено, що негармонійний тип прихильності у стосунках між матір'ю та дитиною призводить надалі до побудови подібних взаємин в дорослому житті дитини. Особливо відзначимо, що зазначені вище прояви

порушень прихильності матері до дитини мають оборотний характер і підлягають корекції.

Насамперед, взаємини матері з дитиною слід будувати на взаєморозумінні та довірі. Контролювати поведінку дитини, звичайно, необхідно, але не нав'язуючи їй при цьому жорстких правил. Варто уникати надмірної м'якості, але й не висувати завищених вимог до дитини. Необхідно приділяти дитині достатньо уваги, проводити дозвілля всією сім'єю та не допускати сварок у присутності дитини. Дитина завжди повинна розуміти, що мама її розуміє і приймає, такою, якою вона є. Для того, щоб правильно організувати взаємини матері та дитини у процесі спілкування, необхідно подолати: бар'єр зайнятості; бар'єр дорослості; бар'єр дидактизму у відносинах.

Виявлена у стилях прихильності значної кількості матерів тривожного типу та пов'язана з тривожністю матерів гіперопіка дитини є однією з основних помилок дорослих у вихованні дітей. Ще одна помилка матерів – це відсутність емпатії та повне усунення від підтримки дій дитини.

Корекційна робота з формування надійного типу прихильності між матір'ю та дитиною повинна здійснюватися через підвищення компетентності матерів за кількома напрямками: психологічна підтримка, просвітництво; усвідомлення матір'ю значимості своєї участі у колективній роботі; розширення знань про основи ефективного міжособистісного спілкування; корекція неконструктивних форм прихильності матері та її взаємин з дитиною до оптимальних взаємин, які виявляються у повазі до особистості дитини.

Для покращення рівня формування надійної психологічної прихильності матері до дитини потрібно здійснювати наступні заходи:

1. Стимулювання батьківської участі: залучення матері до активної участі в житті дитини, спільних занять, ігор та розваг. Це сприятиме побудові близьких взаємин та покращенню спільного часу.

2. Розвиток емоційної зв'язаності: проведення тренінгів та семінарів для матері щодо розвитку емоційної зв'язаності з дитиною, вивчення способів вираження любові та підтримки.

3. Психологічна підтримка: надання матері можливостей для консультацій з психологом або педагогом для вирішення питань щодо виховання та взаємодії з дитиною.

4. Посилення самосвідомості: залучення матері до роботи над самосвідомістю, розвитку позитивного ставлення до себе та своїх можливостей, що сприятиме покращенню взаємин з дитиною.

5. Сприяння розвитку батьківських навичок: організація тренінгів та курсів для батьків з метою вивчення ефективних методик виховання, комунікації та розвитку навичок сприяння позитивному розвитку дитини.

Реалізація запропонованих заходів можуть допомогти матерям покращити свою психологічну прихильність до дитини, сприяючи гармонійним взаєминам у сім'ї та психологічному благополуччю дитини.

Розвиток емоційного потенціалу є важливим аспектом психологічного розвитку людини. Нижче наведемо розроблену авторську покрокову модель, яка може допомогти у розвитку емоційного потенціалу матерів (рис.2.5.):

Крок 1: Самопізнання

Почніть з самопізнання: визначте свої емоції, вміння виражати їх та розуміти їх походження.

Вивчайте свої емоційні реакції на різні ситуації і події.

Розвивайте навички саморефлексії, щоб краще розуміти себе.

Крок 2: Розвиток емпатії

Навчіться співчувати та розуміти емоції інших людей.

Використовуйте способи активного слухання та сприйняття емоцій інших.

Взаємодійте з іншими з розумінням та пошаною до їхніх почуттів.

Крок 3: Розвиток саморегуляції

Вивчайте техніки саморегуляції емоцій, такі як дихання, медитація, вправи з релаксації.

Встановлюйте здоровий баланс між позитивними та негативними емоціями.

Навчайтеся керувати своїми емоціями та реагувати на стресові ситуації конструктивно.

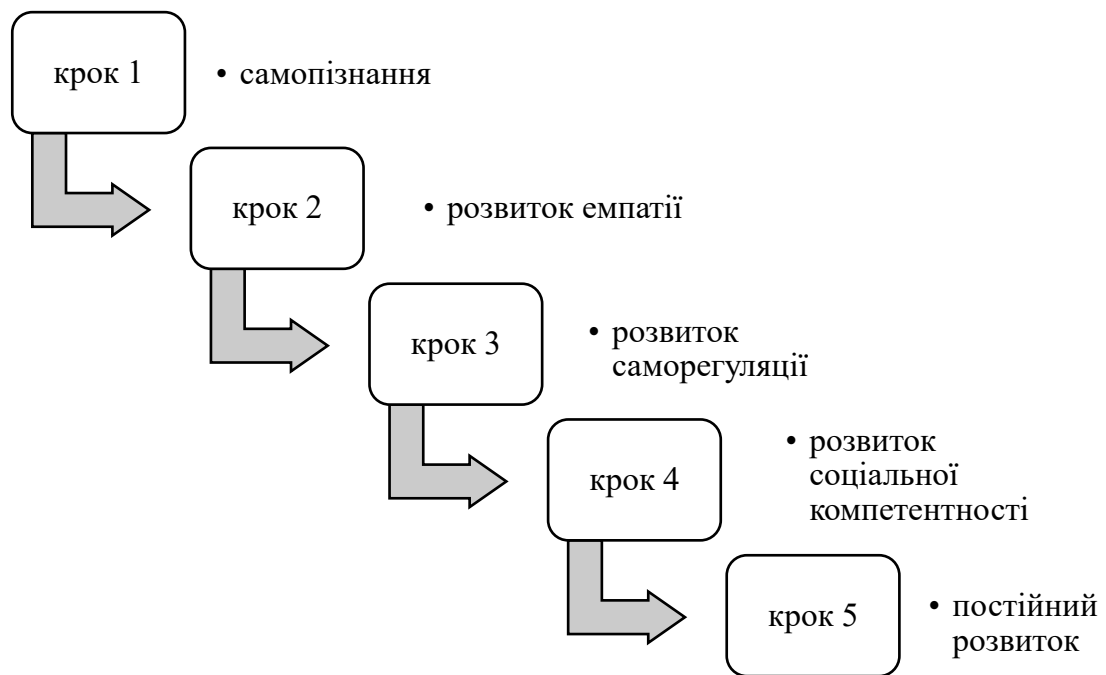

Рис.2.5. Модель розвитку емоційного потенціалу матерів

Крок 4: Розвиток соціальної компетентності

Навчайтеся встановлювати здорові межі у взаємодії з іншими людьми.

Розвивайте навички спілкування та вирішення конфліктів без насильства та агресії.

Вчіться сприймати та виражати свої емоції в соціальних ситуаціях.

Крок 5: Постійний розвиток

Продовжуйте працювати над своїм емоційним потенціалом, вдосконалюючи навички самопізнання, емпатії, саморегуляції та соціальної компетентності.

Залучайтеся до навчання нових методик та практик для покращення свого емоційного інтелекту.

Практикуйте використання отриманих навичок у реальних життєвих ситуаціях.

Ця модель може допомогти батькам систематично працювати над розвитком свого емоційного потенціалу та досягти більшого розуміння себе та інших людей

Нижче наведені деякі поради, які можуть допомогти у формуванні психологічної прихильності матері до дитини:

1. Створення емоційного зв'язку: важливо вислуховувати та розуміти почуття та емоції дитини. Показати співчуття та підтримку у складних ситуаціях.

2. Виявлення зацікавленості: виділяйте час для спільних занять та ігор з дитиною. Покажіть, що вам цікаво проводити час разом.

3. Створення безпечного середовища: забезпечте дитину фізичною та емоційною безпекою. Дитина повинна відчувати, що її потреби та емоції важливі для вас.

4. Позитивне підтримання: висловлюйте слова підтримки та похвали для дитини. Показуйте, що ви пишаєтеся її досягненнями та зусиллями.

5. Розвиток емоційного інтелекту: навчайте дитину розпізнавати свої емоції та виявляти їх конструктивно. Допомагайте їй розвивати навички емоційного регулювання.

6. Будьте прикладом: показуйте свою любов та прихильність до дитини не лише словами, а й вчинками. Будьте взаємодійними та турботливими.

7. Розвивайте спільні цінності: спільно з дитиною формуйте цінності сім'ї та показуйте, що важливо бути підтримуючими одне одного.

Важливо пам'ятати, що формування психологічної прихильності потребує часу, терпіння та постійного старання. При цьому важливо бути відкритим до взаємодії з дитиною та розвивати глибокий емоційний зв'язок з нею.

ВИСНОВКИ

1. На основі теоретико-методологічного аналізу наукових джерел було визначено феномен «прихильності» у психології як позитивне почуття, яке виникає у людини і виражається у турботі, любові, захопленні та підтримці іншої особи. У випадку матері до дитини, психологічна прихильність виявляється у глибокому емоційному зв'язку, бажанні забезпечити дитину всім необхідним для її розвитку та щастя, а також в готовності віддати себе на благо дитини.

2. Розкрито теоретичні аспекти психологічної прихильності матері до дитини та визначено, що розвиток психологічної прихильності матері до дитини є складним процесом, який включає в себе різні аспекти. Основні аспекти розвитку психологічної прихильності матері до дитини можна виділити наступним чином: емоційна доступність: здатність матері вислуховувати та відчувати емоції дитини, бути емоційно доступною для спілкування та підтримки; емпатія: важливий аспект розвитку психологічної прихильності, який передбачає здатність сприймати та розуміти почуття та потреби дитини, виявляти співчуття та готовність до допомоги; стабільність: стабільне та надійне спілкування матері з дитиною сприяє формуванню психологічної прихильності; глибокий емоційний зв'язок: психологічна прихильність матері до дитини розвивається через формування глибокого емоційного зв'язку між ними, який базується на взаєморозумінні, взаємному повазі та любові; самосвідомість: важливим аспектом є розвиток самосвідомості матері, що дозволяє їй бути усвідомленою своїх емоцій, реакцій та ставлення до дитини, а також працювати над своїми слабкостями та недоліками. Ці аспекти взаємодіють між собою і сприяють формуванню глибокого емоційного зв'язку між матір'ю і дитиною, що є основою психологічної прихильності. Розвиток цих аспектів вимагає свідомих зусиль матері, але може принести значимі позитивні результати у взаємодії та стосунках з дитиною.

3. Визначено, що проблема формування негармонійного типу психологічної прихильності матері до дитини може виникати з різних причин, таких як втома, стрес, негативний досвід у минулому, недостатня підтримка соціального середовища тощо. Однак, емпатійний потенціал особистості матері може виступати як ключовий фактор у формуванні психологічної прихильності до дитини. Емпатія – це здатність сприймати та розуміти емоції, почуття та потреби іншої людини. Чим більше мати розвиває свою емпатію, тим краще вона зможе сприймати свою дитину, відчувати її емоції та потреби, а отже, будувати глибший емоційний зв'язок. Таким чином, розвиток емпатійного потенціалу особистості матері може стати ключовим фактором у формуванні психологічної прихильності до дитини. Важливо пам'ятати, що цей процес може вимагати часу, терпіння та свідомих зусиль з боку матері, але його результат – міцний емоційний зв'язок між матір'ю та дитиною, вартий усіх зусиль.

4. На основі результатів емпіричного дослідження виявлено: отриманні результати показника психологічної близькості матерів до дітей свідчать про те, що середнє значення даного показника складає 5,925, що може вказувати на те, що більшість матерів виявляють високий рівень психологічної близькості до своїх дітей. Більшість матерів (52,5%), що прийняли участь в емпіричному дослідженні мають високий рівень психологічної близькості зі своїми дітьми, що характеризується глибоким емоційним зв'язком, взаємним розумінням та підтримкою. Матері та діти відчують велику емоційну згоду, можуть відкрито спілкуватися, довіряти одне одному і взаємно підтримувати у складних ситуаціях.

Низький рівень психологічної близькості, що було виявлено у 4 осіб (10%) характеризується відсутністю емоційного зв'язку між матерями та дітьми. Вони можуть бути дистанційовані, неспроможні спілкуватися відверто або взаємодіяти з розумінням та підтримкою. Такий деструктивний рівень близькості може виникати через різні фактори, такі як: відсутність часу для спілкування, конфлікти або негативний досвід у минулому.

Більшість матерів у вибірці (26 осіб, 52%) в групі мають надійний тип психологічної прихильності до дітей ($6,12 \pm 2,09$). Надійний тип психологічної прихильності матері до дитини характеризується стійким, стабільним та постійним проявом позитивних почуттів, уваги та дбайливості до дитини. Надійний тип прихильності матері до дитини характеризується забезпеченням безпеки та захисту для дитини, створенням стабільного та спокійного середовища, а також високим рівнем емпатії, теплоти та ласки у стосунках з дитиною, активним виявленням емоційної підтримки.

За результатами діагностики виявлено, що в 10 матерів в групі (24%) сформовано тривожний тип психологічної прихильності. Середній показник за тривожним типом прихильності у вибірці складає ($2,325 \pm 1,47$).

За результатами діагностики виявлено, що у 3 осіб (7,5%) сформовано тривожно-уникаючий тип психологічної прихильності. Цей тип прихильності характеризується великою тривогою та стресом, які викликають бажання уникати або ухилятися від близьких емоційних стосунків з дитиною. Люди з цим типом прихильності можуть виявляти страх перед виявленням емоційної близькості та відчуженням від дитини. У 1 матері (2,5%) сформовано уникаючо-відкидаючий тип психологічної прихильності. Цей тип прихильності характеризується відмовою від емоційного зв'язку з дитиною та вираженням відкритої ворожості або відкиданням її потреб. Мати з цим типом прихильності може бути дистанційованою, ворожо налаштованою або навіть агресивною у стосунках з дитиною.

Більшість матерів у вибірці мають високий емпатійний потенціал: 24 особи (60%). 12 матерів виявили середній рівень розвитку емпатійного потенціалу (30%). Матері з високим та нормальним емпатійним потенціалом характеризуються турботливістю, спроможністю відчувати та розуміти емоції своїх дітей, вмінням підтримувати їх у складних ситуаціях. Вони здатні відчувати емоційні потреби дітей і реагувати на них відповідним чином, створюючи теплу та підтримуючу атмосферу в сім'ї. Лише у 4 осіб у вибірці виявлено низький рівень розвитку емпатійного потенціалу. Це може

свідчити про обмежену здатність цих матерів сприймати та розуміти емоції своїх дітей, а також про відсутність емпатичного підходу у стосунках з ними. Матері з низьким розвитком емпатії можуть бути менш чутливими до потреб та емоцій своїх дітей. Вони можуть проявляти більше егоїстичної поведінки, не завжди розуміючи чи виявляючи інтерес до почуттів дитини. Такі матері можуть бути менш спроможними створювати емоційний зв'язок з дитиною та надавати їй необхідну підтримку.

Загалом, розвинений емпатійний потенціал у матерів може сприяти побудові глибоких та емоційно близьких стосунків з дітьми, сприяти їх психологічному розвитку та самопочуттю. Важливо пам'ятати про важливість емпатії у вихованні та взаємодії з дітьми.

Можна зробити висновок про наявність кореляційних зв'язків між особливостями прихильності матері до дитини та емоційним потенціалом особистості матері. Виявлено, що особливості прихильності матері до дитини формуються залежно від її емоційного потенціалу.

Отримані результати свідчать про тісний позитивний взаємозв'язок між показниками високого рівня емоційного потенціалу матерів та надійним типом прихильності матері до дитини. Це означає, що матері з високим емпатійним потенціалом частіше проявляють надійну прихильність до своєї дитини, вони більш турботливі, спроможні відчувати та розуміти її емоції і потреби, створюючи тепле та підтримуюче середовище для взаємодії.

З іншого боку, виявлено негативний тісний взаємозв'язок між показником емоційного потенціалу та уникаючо-відкидаючим типом прихильності матері до дитини. Це означає, що матері з низьким розвитком емпатії можуть бути більш схильними до уникаючо-відкидаючого стилю взаємодії з дитиною, не проявляючи достатньої турботливості та сприйнятливості до її потреб.

Отже, отримані результати підкреслюють важливість емпатії матерів у створенні позитивних та надійних взаємин з дитиною. Материнська емпатія

грає ключову роль у формуванні здорового емоційного зв'язку між матір'ю та дитиною, що сприяє психологічному розвитку та благополуччю дитини.

Виявлена у стилях прихильності значної кількості матерів тривожного типу та пов'язана з тривожністю матерів гіперопіка дитини є однією з основних помилок дорослих у вихованні дітей. Ще одна помилка матерів – це відсутність емпатії та повне усунення від підтримки дій дитини.

5. За результатами проведеного дослідження було сформульовано практичні рекомендації щодо формування надійного типу психологічної прихильності матері до дитини, що є одним із ключових аспектів здорового розвитку дитини. Цей процес вимагає уваги, часу та зусиль з боку матері, але його результати можуть бути надзвичайно важливими для психологічного благополуччя та емоційного розвитку дитини. Першим кроком у формуванні надійного типу психологічної прихильності є створення емоційно доступного середовища для спілкування. Мати повинна бути відкритою для емоцій дитини, готовою слухати та розуміти її почуття. Важливо пам'ятати, що виявлення співчуття та підтримки є ключовими компонентами цього процесу. Другим аспектом є розвиток емпатії з боку матері. Вміння сприймати та розуміти почуття дитини допомагає побудувати взаєморозуміння та взаємну повагу. Мати може прагнути активно слухати дитину, ставитися до її почуттів з розумінням та сприймати їх як важливі. Третій аспект – стабільність у взаємодії. Важливо, щоб мати була присутня для дитини, надавала їй підтримку та заохочення у будь-який момент. Стабільне та надійне спілкування сприяє формуванню впевненості та безпеки у дитини. Глибокий емоційний зв'язок між матір'ю та дитиною є ще одним ключовим аспектом формування надійної психологічної прихильності. Цей зв'язок базується на взаємному повазі, любові та взаєморозумінні.

Нарешті, розвиток самосвідомості матері грає важливу роль у формуванні надійного типу психологічної прихильності. Через усвідомлення своїх емоцій, реакцій та ставлення до дитини, мати може працювати над своїми слабкостями та покращувати свої вміння сприймати та реагувати на

потреби дитини. Усе це разом сприяє формуванню надійного типу психологічної прихильності між матір'ю та дитиною. Цей процес вимагає терпіння, розуміння та постійних зусиль, але його результати можуть бути надзвичайно цінними для обох сторін - для матері та дитини.

Корекційна робота з формування надійного типу прихильності між матір'ю та дитиною повинна здійснюватися через підвищення емоційного потенціалу та психологічної компетентності матерів за кількома напрямками: психологічна підтримка, просвітництво; усвідомлення матір'ю значимості своєї участі у колективній роботі; розширення знань про основи ефективного міжособистісного спілкування; корекція неконструктивних форм прихильності матері та її взаємин з дитиною до оптимальних взаємин, які виявляються у повазі до особистості дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва Н. Н. Особливості прихильності дитини до матері, стиль дитячо-батьківських відносин та адаптація дитини до ДНЗ *Психологічна наука та освіта*. 2020. № 3. С. 97-105.
2. Акуліна М.М. Дитячо - батьківські відносини. Харків: LAP Lambert Academic Publishing, 2012. 108 с.
3. Боулбі Дж. Приклад материнства. Харків. Книгарня "Є", 2019. 154с.
4. Боулбі Дж. Прихильність. Переклад з англійської Н.Г. Григор'євої. Львів: Брама, 2016. 322с.
5. Бріш Карл Хайнц. Теорія прихильності та виховання щасливих людей. Переклад: О. Попова, О. Пономаренко. Одеса: Фаворит, 2014. 208 с.
6. Брутман В.І., Радіонова М.С. Формування прихильності матері до дитини *Питання психології*, 2021 № 7, С. 38 – 47.
7. Василенко М.А. Вплив типу прихильності в діаді «мати-дитина» *Вісник ХНУ ІV: Педагогіка. Психологія* 2017. Вип. 3 (34). С. 38-42
8. Гагаріна М. А. Роль репрезентацій материнської прихильності в генезі адиктивної поведінки: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. Харків, 2006. 122с.
9. Гоман Дж. Соціальна роль материнства. Харків. Книгарня "Є", 2017. 133с.
10. Гоулмен Д. Емоційний інтелект. Львів: Брама, 2017. 302с.
11. Деркач Б.Р. Психологія особистості: навчальний посібник, Київ, Видавництво "Вільна думка", 2015. 320 с.
12. Жихарева Л. В. Психологічні особливості прихильності дитини-дошкільника до матері. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2015. № 2. С. 6-12.
13. Іванов Д.П. Особистість: теорії та дослідження, Львів, Видавництво "Світ", 2017, 280 с.

14. Кацавець Р.С. Психологія особистості. Навчальний посібник. Київ: Алерта. 2021. 134 с
15. Кларк К. Любов та прихильність у материнстві. Львів: Вежа, 2021. 190с.
16. Кушнір О.М. Психологія самопізнання, Харків, Видавництво "Основа", 2016, 250 с.
17. Липп Т. Емпатія та соціальна поведінка. Львів: Вежа, 2015. 288с.
18. Мельник Г.С. Розвиток особистості в умовах сучасного суспільства, Дніпро, Видавництво "Ліра", 2018, 300 с.
19. Мельничук О.Б. Психологія особистості: Хрестоматія: Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. 532 с.
20. Нестеренко І.О. Психологія індивідуальності, Київ, Видавництво "КМ Академія", 2019, 280 с.
21. Онопрієнко Т.П. Особистість та її розвиток, Одеса, Видавництво "Фенікс", 2017, 310 с.
22. Петров В.Р. Психологія особистості: зарубіжний досвід, Київ, Видавництво "Видавничий дім "КМ-Букс", 2016, 290 с.
23. Писарик О. Прихильність - життєво-важливий зв'язок *Збірник статей, написаних на основі курсу Гордона Ньюфелда «Життєвий зв'язок»*. Київ, 2018. 68с.
24. Радченко Г.С. Особистість у психологічному дослідженні, Львів, Видавництво "Світло", 2018, 270 с.
25. Робертсон Е. Материнство: природне становище жінки. Київ: Просвіта, 2020. 170с .
26. Сабельникова Н.В. Методи дослідження прихильності в процесі вікового розвитку в сучасній зарубіжній психології. Вісник Ужгородського університету. Ужгород. 12., Вип.3, 2018. С. 36-46.
27. Семенова М.О. Психологія ідентичності, Харків, Видавництво "Основа-ЛТД", 2017, 260 с.

28. Смирнова Є.О. Теорія прихильності: концепція та експеримент. *Питання психології*. 2020. №3. С. 148
29. Совенко Л.І. Проблеми прихильності в сучасної психології. *Вісник Львівського Національного університету*. Львів. 15., Вип.14, 2018. С. 52-71.
30. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 280 с
31. Ткаченко О.М. Розвиток особистості в умовах глобалізації, Дніпро, Видавництво "Ліра-К", 2019, 320 с.
32. Федорчук Г.І. Особистість та соціальна психологія, Одеса, Видавництво "Фенікс", 2018, 300 с.
33. Шахова О.Г. Соціальна психологія особистості: Навчальний посібник. Харків: «Контраст», 2019. 116 с.
34. Шахова О.Г. Соціальна психологія особистості: Навчальний посібник. Харків: «Контраст», 2019. 116 с.
35. Яковлева О.П. Психологія особистості: теоретичні погляди, Київ, Видавництво "КМ Академія", 2018, 300 с.
36. Ainsworth, M. D. S., & Bowlby, J. An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 1991. 46(4), P. 333-341.
37. Ainsworth, M. D. S., & Bowlby, J. An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 2021. 46(4), P. 333-341.
38. Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Psychology Press. 2016. P. 98.
39. Batson, C.D. *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1991. P 138.
40. Blumer, H. *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. University of California Press. 2019. P. 300.

41. Bohart, A.C., & Tallman, K. How Clients Make Therapy Work: The Process of Active Self-Healing. American Psychological Association. 1999. P. 196.
42. Bowlby, J. A secure base: Parent-child attachment and healthy human development. Basic Books. 1998. P. 202.
43. Bowlby, J. A secure base: Parent-child attachment and healthy human development. Basic Books. 1998. P. 388.
44. Erikson, E. H. Childhood and society. WW Norton & Company. 2009. P. 536.
45. Fromm, E. The art of loving. Harper & Row. 2017. P. 406.
46. Hatfield, E., Cacioppo, J.T., & Rapson, R.L. Emotional Contagion. Cambridge University Press. 1994. P. 208.
47. Hazan, C., & Shaver, P. R. Romantic love conceptualized as an attachment process. Journal of Personality and Social Psychology, 2020. 52(3), P. 511-524.
48. Horney, K. Neurosis and human growth: The struggle toward self-realization. W.W. Norton & Company. 2006. P. 300.
49. Rogers, C.R. A Theory of Therapy, Personality and Interpersonal Relationships as Developed in the Client-Centered Framework. In: S. Koch (Ed.), Psychology: A Study of a Science. Vol. 3: Formulations of the Person and the Social Context. McGraw-Hill. 2009. P. 120-167.
50. Social Psychology: Handbook of Basic Principles (Volume 2) - Edited by E.T. Higgins & A.W. Kruglanski. Guilford Press. 2021. P. 614.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати діагностики за обраними методиками

№	тип прихильності				Рівень ПБ
	надійна	тривожна	тривожно-уникаючий	уникаючо-відкидаючий	
1	8	1	0	1	7
2	7	1	1	2	6
3	5	2	1	3	4
4	6	2	1	2	3
5	7	0	2	6	6
6	6	3	1	1	7
7	7	2	1	1	6
8	4	7	1	1	2
9	8	2	1	0	8
10	6	4	1	2	6
11	7	2	2	1	6
12	1	3	1	4	2
13	5	3	1	2	5
14	6	3	1	2	6
15	7	3	1	0	6
16	7	1	0	2	6
17	5	2	1	3	5
18	2	7	1	1	5
19	0	2	1	8	1
20	5	3	2	2	5
21	7	2	1	1	7
22	8	1	1	1	8
23	9	1	1	0	8
24	1	3	1	6	2
25	7	1	1	2	8
26	7	3	2	0	7
27	8	2	1	0	8
28	6	3	1	1	4
29	7	1	1	2	8
30	6	5	2	1	4
31	8	1	1	1	8
32	7	1	1	2	7
33	4	2	1	3	4
34	8	1	1	1	8
35	6	2	1	2	7
36	6	3	2	1	7
37	7	3	2	1	6
38	8	1	0	1	9
39	8	2	1	0	7
40	8	2	0	0	8
	6,125	2,325	1,075	1,75	5,925